

ÇOK PARTİLİ HAYATIN İLK YILLARINDA KOCAELİ'NDE SİYASAL HAYAT (1945-1960)*

Esmâ TORUN ÇELİK**

ÖZ

1946'da Demokrat Parti'nin kurulması, Kocaeli'yi siyasal hayatın en hareketli kentlerinden biri haline getirmiştir. İlk zamanlar Serbest Fırka deneyiminden dolayı yeni partinin kent teşkilatını kuracak kimseleri bulmak zor olmasına rağmen, kısa zamanda ilgi artmış ve ilçe teşkilatlanması tamamlanmıştır. 1946 seçimleriyle başlayan amansız siyasal rekabet 1960 yılına kadar her geçen gün sertleşerek devam etmiştir. Bu dönemde Nihat Erim, Turan Güneş, Sadettin Yalım gibi siyasetin önemli ve renkli simaları arasında yaşanan siyasal rekabet kenti de derinden etkilemiştir. Erim'in İsmet İnönü'nün en yakınındaki isimlerden biri olması ve başbakan yardımcılığına kadar yükselmesi, CHP'nin son kabinesinde üç Kocaeli milletvekilinin yer alması kenti Türk siyasetinde öne çıkarmıştır. 1950 seçimlerini DP'nin kazanmasıyla başlayan on yıllık dönemde bitmek bilmeyen sert politik hava, Türkiye'deki siyasal durumun bir yansımasıdır. Kocaeli kenti Menderes kabinelerine birçok bakan vermiştir. DP 1954 seçimlerini kazanmasına rağmen, Kocaeli'nin bir kısmını Sakarya adıyla yeni bir il haline getirmiştir. 1957 seçimlerinden sonra ise kentteki siyasal ortam giderek sertleşmiştir. Siyasal ortamdaki gerginlik sadece iktidarla muhalefet partileri arasında değil, partilerin kendi içlerindeki mücadelede kamuoyunu bir hayli meşgul etmiştir. 1946-60 döneminde Kocaeli siyasetindeki en büyük mücadele partililerin sahip olduğu gazeteler aracılığıyla yapılmıştır. Bu dönemde başta CHP'li Türk Yolu ve DP'li Hürsöz gazeteleri siyasal rekabetin ve tartışmaların kamuoyuna yansıtıldığı yayın organları olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, siyaset, basın, Kocaeli

* Bu makale Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV de bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, E-Posta: etorun@kocaeli.edu.tr

**POLITICAL LIFE IN KOCAELİ
IN THE FIRST YEARS OF MULTI-PARTY SYSTEM
(1945-1960)**

ABSRTACT

The establishment of the Democratic Party in 1946 made Kocaeli one of the most dynamic cities of political life. Despite the fact that it was difficult to find the people to be involved in the city organization of the new party in the early days due to the experience of the Free Republican Party, interest increased in a short time and the district organization was completed. The inexorable political competition that started with the 1946 elections continued with gradually hardening situations until 1960. In this period, political competition among the important and colourful figures of politics such as Nihat Erim, Turan Güneş and Sadettin Yalım deeply affected the city. Erim was one of the closest names to İsmet İnönü and he was promoted as the deputy prime minister. Furthermore, the presence of three Kocaeli deputies in the last cabinet of the Republican People's Party brought the city into the forefront of Turkish politics. The unending harsh political climate beginning with the Democratic Party's victory in the elections of 1950 was a reflection of the political situation in Turkey. Many ministers were involved in the Menderes cabinets from the city of Kocaeli. Despite winning the elections in 1954, Democratic Party turned a district of Kocaeli into a new province with the name of Sakarya. After the elections in 1957, there occurred a quite hardening political environment. The tension in the political environment was not only among the opposition parties and the ruling party, but also within the parties themselves. Thus, this struggle kept the public very busy. During the period of 1946-1960, the biggest struggle in Kocaeli politics was through the newspapers which the party members had. During this period, especially the Republican People's Party supporter Türk Yolu and the Democratic Party supporter Hürsöz newspapers were the media organs in which political competition and debate were reflected to the public.

Keywords: *Democratic Party, Republican People's Party, politic, press, Kocaeli*

Giriş

I. Meşrutiyet ilan edilip ilk Osmanlı parlamentosu oluşturulduğunda İzmit henüz bağımsız bir sancak olmadığından Mebusan Meclisi'ne milletvekili yollayamamıştır. Ancak bu ilk parlamenter deneyim oldukça kısa sürmüş ve açılmasının üzerinden daha bir yıl bile geçmeden Padişah II. Abdülhamit tarafından feshedilmiştir. 1888 yılında bağımsız bir sancak haline geldikten sonraki ilk seçimler, II. Meşrutiyetin ilanından sonra 1908 sonbaharında yapılmıştır. Bu seçimlerde henüz İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin şubesi olmaması nedeniyle ikisi bağımsız, biri liberal olmak üzere İzmit'ten üç milletvekili seçilmişti. İttihat ve Terakki Cemiyeti seçimlerden hemen sonra bir şube açarak kentte örgütlenmeye başlamıştır.

1912 ve 1914 seçimlerinde de üçer milletvekilini Osmanlı parlamentosuna yollayan İzmit'te dönemin genel eğiliminin aksine üç genel seçimde sadece bir İttihatçı mebus seçmiştir. Genel olarak seçilen milletvekillerinin önemli kısmı hep bağımsızlardan oluşmaktadır¹.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Millî Mücadele yanlısı kişileri seçen İzmit, İstanbul'un işgali sonrası Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de 6 mebus ile temsil edilmiştir. Bu mebuslardan bir kısmı bizzat cephede hizmet verirken bir kısmı ise çok aktif olarak TBMM'de çalışmıştır². Bu mebuslar içinde Sırrı Bey muhalif kimliğiyle öne çıkmış ve zaman zaman Mustafa Kemal ile sert tartışmalar yaşamıştır.

Savaşın sona ermesinden sonra oluşturulan II. TBMM'ye seçilen İzmit mebusları içinde Ahmet Şükrü Bey'in ismi öne çıkmaktadır. İttihat ve Terakki hükümetlerinde Maarif Nazırlığı yapmış olan Ahmet Şükrü Bey, Mustafa Kemal'e suikast tertipleyenler arasında olduğunun Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından karara bağlanmasının arkasından idam cezasıyla cezalandırılmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasından hemen sonra yaşanan çok partili hayata geçiş denemelerinde Kocaeli kenti de oldukça hareketlidir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularından biri İzmit Mebusu Ahmet Şükrü Bey'dir. Bununla birlikte bir diğer İzmit Mebusu Mustafa Keremzade de yeni parti kurulduktan sonra CHP'den istifa edenler arasındadır. Ancak yeni partiye katılıp katılmadığı tam olarak tespit edilememiştir³. İlk çok partili hayat denemesi kısa sürmüş ve Şeyh Sait Ayaklanması'nın bastırılmasından sonra kurulan Şark İstiklal Mahkemesi'nin hükümete yeni partinin kapatılmasını tavsiye etmiştir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Bakanlar Kurulu kararıyla 17 Kasım 1924'te kapatılmıştır.

1930 yılında bu kez Atatürk'ün yönlendirmesiyle 12 Ağustos 1930 tarihinde Ali Fethi Bey tarafından Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Yeni kurulan bu partiye desteğini göstermek amacıyla Atatürk, en yakınında olan bazı kişilerin yeni partiye katılmalarını sağlamıştır. III. TBMM'de mebus olan İbrahim (Tolon) Bey de yeni partiye üye olarak katılmıştır⁴.

¹ Esmâ Torun vd., **İzmit Milletvekilleri 1920-1927**, Kocaeli, 2006, s.15-18.

² I. TBMM'de görev yapan İzmit Milletvekilleri şunlardır: Fuat (Carım), Hafız Abdullah (Tezemir), Halil İbrahim (Gürsoy) Efendi, Hamdi Namık (Gör), H. Sırrı Bellioğlu, Tahir (Barlas)'dır.

³ Eric Jan Zürcher, **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**, çev. Gül.Ç.Güven, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1992, s. 76.

⁴ Çetin Yetkin, **Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı**, 3.B., Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 81-82.

Atatürk'ün desteklediği ve Kocaeli Mebusu İbrahim Bey'in de katıldığı Serbest Fırka'ya Kocaeli halkının da ilgisi gecikmemiştir. Kuruluşundan hemen sonra Salih Zeki Bey Kocaeli Vilayeti Merkez Ocağını kurmuştur. Salih Zeki Bey anılarında Kocaeli Milletvekili İbrahim Bey'in kendisi ile görüşerek, Serbest Fırka'yı Atatürk'ün istediğini, partiyi desteklediğini, bunun bir memleket hizmeti olduğunu belirttiğini ifade etmektedir. Bu sözlere inanarak Serbest Fırka'nın Kocaeli'nde teşkilatını kurmaya girişen Salih Zeki, çalışmaları sırasında Halk Fırkası mensuplarının tepkileri ve entrikalarıyla karşılaşmıştır⁵.

Serbest Fırka, Vilayet Merkez Ocağı başta olmak üzere, kısa zamanda bütün ilçelerde ve nahiyelerde örgütlenmiştir. Gebze, Kandıra, Adapazarı, Karamürsel, Geyve ilçelerinin yanı sıra Darıca ve Şeyhler nahiyelerinde yeni partinin ocak idare heyetleri oluşturulmuştur. Böylece Serbest Fırka, Kocaeli'de örgütlenmesini tamamlayarak belediye seçimlerine katılmıştır⁶.

1930 yılında yapılan belediye seçimlerine iktidardaki CHP'nin yanı sıra yeni kurulan SCF'da katılmıştır. Seçimlerde 502 belediyeden 22'sini CHF kazanmıştı. Muhalefet partisi, usulsüzlük yapıldığı iddiasıyla seçim sonuçlarına itiraz etti⁷. Kocaeli'nde de SCF İl Başkanı Salih Zeki, Kocaeli bölgesinde birçok yerde seçimlerin kendi adaylarının lehlerine olmasına rağmen, Halk Fırkası adayının kazanmış gösterildiğinden yakınmaktaydı. Sadece CHP'lilerin değil, başta vali olmak üzere resmi görevlilerin iktidar partisinin kazanması için her türlü baskıyı yaptıklarını ileri sürmüştür. Seçimlerin kazanılması hatta muhalif fırkanın kapatılması bile iktidarın muhalefete karşı öfkelerini dindirememiştir. SCF kapandıktan sonra bile bu partide görev almış olanlar yakından takip edilerek devlet kademesinde görev almalarını engellemişlerdir. Kocaeli'de SCF teşkilatını kuran ve başkanlığını yapan Salih Zeki de bu öfkeden ciddi zararlar gördüğünü ileri sürmüştür. Vilayette kurucuların poliste uzun zaman adlarının yanına "*hükümete muhalif*" ibaresinin yazıldığını, yıllarca kontrol ve gözetim altında bulundurulduğunu öğrendiğinde ise şaşırıldığını ifade etmektedir⁸.

Salih Zeki Bey'in bu iddiaları belgelerle de örtüşmektedir. CHP belgeleri arasında bulunan ve 1940 yılında CHF Genel Sekreteri A. Fikri Tuzer'in talebi üzerine oluşturulan bir listede, vilayet, kaza ve nahiyelerde

⁵ Sadi Ataerğın, "Kocaeli'nde Demokrat Partiyi Nasıl Kurdum 4", **Hürsöz**, 22 Mayıs 1951, s.3.

⁶ Cemil Koçak, **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.511, 547-552.

⁷ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi 3.Kitap (Birinci Bölüm)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1996, s. 303.

⁸ Ataerğın, **Hürsöz** 24 Mayıs 1951, s.3.

İdare Heyeti üyelerinin adları listelenmiş ve yanlarına da onlarla ilgili bilgiler yazılmıştır. “*Hükümete karşı*”, “*zararlı*”, “*muhalif*”, “*zararsız*” ibarelerine yer verilmiştir. Parti kapandıktan 10 yıl sonra bu listelerin ne amaçla yaptırıldığını anlamak zordur.

Salih Zeki Bey’in Serbest Fırka’yı Kocaeli’nde teşkilatlandırması hayatında bir dönüm noktasıdır. İzmit’ten İstanbul’a taşınmak zorunda kalmış, rahatsız edilmemek için tekrar Halk Fırkası’na girmiş ama bir türlü kurtulamamıştır. İzmit’te kendisine noterlik yaptırmadıklarını yeniden avukatlığa dönmek zorunda kaldığını aradan 15 yıl geçmesine rağmen, kendisi hakkında hala hükümete muhaliftir denildiğini ve rahatsız edildiğini bildirmektedir⁹.

Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulması Atatürk’ün amaçladığı demokratik rejimin yerleştirilmesi açısından önemli bir girişimdi. Devrimlerin önemli bir kısmının uygulamaya konulmasından sonra yapılan bu girişimi bizzat kendisi yönlendirmişti. Parti’yi kurması için, en eski ve yakın arkadaşlarından biri olan ve liberal ekonomiyi savunan Ali Fethi Bey’i yönlendirmişti. Bu nedenle yeni parti kurulurken, Halk Fırkası partililere ve halka olumlu mesajlar vermişti. Ancak kısa süre içinde bu tutumu değiştirmiş ve yeni partiye karşı olumsuz bir tavır içine girmiştir. Seçimler sırasında ve sonrasında yaşanan rekabet iki partili hayatın sonunu getirmiştir. İki parti arasında yaşanan olumlu havanın bu kadar kısa sürmesi ve yerini giderek sertleşen bir havaya bırakması pek de sürpriz değildir. Zira iktidardaki CHP, yeni partiyi ilk zamanlar tehlikeli saymamışlar; ancak halkın yoğun ilgisi partilileri iktidarı kaybetme korkusuna sevk etmiştir. Halk Fırkası yıllardır tek otoritedir ve eleştiriye de alışık değildir.

1. Yerel Basın ve Siyasi Partiler

Çok partili hayatın ilk yıllarında Kocaeli’ndeki siyasal yaşamını yerel basın üzerinden izlemenin daha doğru olacağı kanısıyla kentte çıkan gazetelerin büyük bir kısmı taranmıştır. Bu çalışma sırasında kentteki gazetelerin neredeyse tamamının siyasi partilerle organik ilişkileri olduğu gözlenmiştir. Bu gazetelerin destekledikleri siyasi partiye göre yayın politikalarını değiştirmeleri, dönemin siyasal hayatını anlamak açısından zorluk teşkil etmiştir. Bunun yanı sıra partilerin yerel yöneticilerin gazeteler üzerinden politikalar üretmeleri siyasal havanın sertleşmesine olduğu kadar, gazetecilerin meslek kimliklerinden sıyrılıp siyasetçi kimliğine bürünerek haber yapmalarına neden olmuştur.

⁹ Ataergin, A.g.g.

Kocaeli'nin en eski gazetelerinden biri olan ve 1925 yılında yayın hayatına başlayan Türk Yolu Gazetesi, Rıfat Yüce'nin ölümüne kadar (1952) CHP'nin yayın organı niteliğindedir. Gazetenin sahibi ve başyazarı Rıfat Yüce, 1923 yılında İzmit Müdafaa-i Hukuk Başkanı iken, Halk Fırkası'nın kurulmasıyla İl Yön Kurul Başkanlığı'na seçilmiştir. 1932'ye kadar bu görevde kaldıktan sonra, İl Yön Kurul üyeliği ve arkasından Halkevi başkanlığına getirilmiştir. Ölümüne kadar da parti üyeliği devam etmiştir¹⁰.

Yaşadığı süre boyunca Türk Yurdu Gazetesi'nin başyazarlığını yapan Yüce, sürekli olarak CHP'yi destekleyen yazıları kaleme almıştır. Kendisinin Halk Fırkası'na mensup olduğunu söylemekten çekinmeyen Yüce, gazetesinin Kocaeli halkına hizmet için tarafsız olduğunu ifade etmiştir¹¹. CHP'nin iktidar olduğu dönemde izlenen politikalara destek vermiş, muhalefette olan Demokrat Parti'yi eleştirmiştir. Bu yönüyle siyasette tam bir CHP'li refleksi göstermiştir. Ancak onun ölümünden sonra gazeteyi devralan oğlu Mehmet Yüce babasına göre tarafsız diyebileceğimiz bir politika izlemiştir. Bunun nedeni Yüce'nin CHP'de etkin rolünün bulunmaması ve 1954 seçimlerinin DP'nin ezici zaferiyle sonlanmasından sonra gazetecilere yapılan aşırı baskılar olabilir. Bu çalışma sırasında Kocaeli siyasal hayatının en etkin gazetelerinden biri olduğundan, Türk Yolu Gazetesi'nin 15 yılı tek tek incelenme konusu edinilmiştir.

İncelediğimiz dönemin ikinci en önemli gazetesi ise sahibi ve başyazarı Selahattin Telser'in olduğu Hürsöz Gazetesi'dir. Hürsöz Gazetesi'nin askeri darbeye kadar olan dönemi incelenmiştir. 1948 yılı Ağustos ayında yayına başlayan Hürsöz Gazetesi uzun süre Demokrat Parti'nin savunuculuğunu yapmıştır. Selahattin Telser, gazetesini çıkarmaya başlarken Demokrat Parti'nin üyesidir. Daha sonra partinin çeşitli kademelerinde görevler alır. Ancak 1953 yılında partiden istifa etmiştir. 1950'lerin sonlarına doğru ise eşi CHP'ye girmiştir. Demokrat Parti'den istifa ettiği dönemlerde parti içinde yaşadığı görüş ayrılıkları ve tartışmalar gazetesinde geniş biçimde yer tutmuştur.

1952 yılının 20 Mart'ında yayın hayatına başlayan Demokrat Kocaeli gazetesi tam anlamıyla ve biraz da abartılı ölçüde Demokrat Parti'nin savunuculuğunu yapmıştır. Demokrat Parti'de İl Başkanlığı'na kadar yükselen Süreyya Sofuoğlu, zaman zaman kişisel düşmanlık beslediği kişilerle gazete aracılığıyla çatışmaktan kaçınmamıştır. 1958'de partiden istifa ettiği zamanlarda DP yönetimini sıklıkla eleştiri konusu yapmıştır.

¹⁰ BCA, 490.01.417.1742.1.34.

¹¹ Rıfat Yüce, "Gençlere Bıraktık", *Türk Yolu*, 7 Şubat 1950,s.1.

Bizim Şehir Gazetesi inceleme konusu ettiğimiz dönemin önemli gazetelerinden biridir. DP iktidarı döneminde Sadettin Yalım'ın belediye başkanlığını yürütme biçimine muhalefet yaptığı için CHP'ye yakın olduğu ileri sürülmekle birlikte, yayınları incelendiğinde Kocaeli'nde yayınlanan gazeteler içinde en tarafsız olanı desek yanlış olmayacaktır.

1940'lı yılların sonlarında Fikri Dara tarafından çıkarılan Azim Gazetesi de bu çalışma için inceleme konusu edinilmiştir. Ancak bütün nüshaları bulunamamakla beraber, 1950-60 dönemindeki nüshaları çalışmamız açısından önemlidir. Diğerleri kadar olmasa da CHP yanlısı olarak bilinmektedir.

Gazetelere yönelik en önemli baskı araçlarından biri resmi ilanlardır. DP Hükümeti resmi ilan gücünü bir silah gibi kullanmıştır. Yanında yer alan gazetelere ciddi ilan paraları dağıtırken, kendisine muhalif olanlara yok denecek kadar az miktarda pay vermiştir¹².

Gazetelerin siyasi partilerle ve siyasetçiyle ilişkileri onların gazeteci kimliğiyle objektif haber ve yorum yapmalarına ciddi biçimde engel olmaktadır. Küçük kentlerde yerel basın oldukça önemlidir. Siyasetçilerle ve siyasetle ilişkileri zaman zaman onların parti içindeki kişisel çekişmelere karışmasına neden olmaktadır.

Kocaeli gazeteleri, ilişkide oldukları partilerin bütün kongrelerini, siyasi, kültürel toplantılarını, parti teşkilatındaki ve genel ve belediye seçimlerindeki her türlü seçim çalışmasını incelemektedir. Bu nedenle ilgili partilerin kentteki teşkilatlarının tarihçeleri ve faaliyetleri açısından önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

2. Demokrat Parti Kocaeli Teşkilatı'nın Kuruluşu

1930 yılında çok partili hayata geçiş denemesinin başarısızlıkla sonuçlanması uzun bir zaman başka tecrübelerin yaşanmasına engel olmuştur. 1930 yılından itibaren kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması, seçimlerde bağımsızların da Meclise girmelerinin sağlanması için partinin bazı bölgelerde az aday göstermesi, ekonomik olarak devletçilik ilkesine geçilmesi, kültür politikasında önemli yer tutan Halkevlerinin kurulması, toplumun kalkınmasını ve ekonomik refahını sağlamanın yanı sıra demokrasi kültürünün geliştirilmesi amacına yöneliktir. Atatürk'ün ölümünün hemen arkasından II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla daha baskıcı bir yönetim benimsenmiştir.

¹² Hürsöz, 31 Temmuz 1953, s.1; **Demokrat Kocaeli**, 28 Mart 1959, s.1; **Bizim Şehir**, 9 Ağustos 1953, s.1.

Savaşı demokratik cephenin kazanması, Batı bloğuna katılmak için demokrasiye geçmenin ön koşul olması, savaş yıllarında hükümetin uygulamaları nedeniyle toplumsal muhalefetin artması, cumhuriyetin temel felsefesinin halk yönetiminin olması gibi iç ve dış nedenlerle Türkiye çok partili hayata geçme kararı almıştı. 1945 yılı 19 Mayıs'ında Cumhurbaşkanı İnönü'nün yeni partilerin kurulabileceği yolunda yeşil ışık yakması, parti içindeki muhalifleri de harekete geçirdi. Partilerinden, demokrasinin gereğini yerine getirmesini isteyen Dörtlü Takrir sahipleri 1946 yılının başında 7 Ocak'ta Demokrat Parti adıyla yeni bir parti kurmuşlardır.

1945 yılı temmuz ayında boş milletvekillikleri için yapılacak ara seçimlerde, kentin siyasi tarihini en önemli simalarından biri olacak olan Nihat Erim'i kendisi yurt dışında olduğu ve adaylık için şahsen başvuru yapmamasına rağmen, Kandıra halkı aday göstermiş ve seçimlerde en çok oyu alarak, Kocaeli'nden milletvekili olmuştu. Seçildikten hemen sonra yeni kurulacak partiye katılması için teklif yapılmasına rağmen, 18 yaşından beri üyesi olduğu Halk Partisi'ne "*alesiyle, düşünceleriyle, hatıralarıyla bağlı olduğumu*" vurgulayarak katılmayı reddetmiştir.¹³

1946 yılının başında Demokrat Parti'nin kurulmasıyla uzun süre tek partili, neredeyse birbirinin aynı ve heyecansız geçen seçimleri, savaşın yorgun, monoton ve baskıcı günleri yerini oldukça hareketli ve heyecanlı günlere yerini bırakmıştır. Demokrat Parti kurulduktan hemen sonra yurt çapında örgütlenmek için faaliyet geçmiştir. Ancak başlangıçta CHP'yi karşısına alma pahasına partiyi illerde ve ilçelerde kimlerin örgütleyebileceği üzerinde durulur.

Demokrat Parti'nin Kocaeli'nde teşkilatlanma süreci bir hayli ilginçtir. Demokrat Parti'nin Kocaeli teşkilatını kuran, uzun süre il başkanlığını yapan ve sonra da partiden istifa edip bağımsız olmayı tercih eden Sadi Ataergin bu süreci Hürsöz Gazetesi'nde 14 Mayıs 1951 tarihinde başlayan ve 9 Haziran 1951 tarihine kadar devam eden yazı dizisinde ayrıntılı biçimde anlatmaktadır. Ataergin, Demokrat Parti'nin kurulmasının kamuoyunda büyük bir memnunluk yarattığını ileri sürmektedir. Türk basınının önemli kalemlerinin yeni parti teşkilatının vilayetlerden başlayarak en küçük birimlere kadar yayılmasını sağlamayı "*ulusal bir teşebbüs*" olarak nitelendirerek, propaganda yaptıklarının altını çizmektedir. Vatandaşları Demokrat Parti'nin teşkilatlanmasına katılma konusunda teşvik ederek, vatansızları göreve çağırarak olduklarını savunmaktadır.¹⁴

1946 yılı belediye seçimleri sırasında Kocaeli'nde Demokrat Parti'nin henüz teşkilatı olmadığından, iktidarın istediği gibi bir seçim geçeceği

¹³ Nihat Erim, **Günlükler 1925-1979**, C.I., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s.45.

¹⁴ Ataergin, "Kocaeli'nde Demokrat Partiyi Nasıl Kurdum", **Hürsöz** 18 Mayıs 1951, s.3.

düşünüliyordu. Ancak düşünüldüğü gibi olmadı. Merkezin listelerinin yanı sıra Kocaeli’nde pek çok yerde ikinci listeler ortaya çıkmıştır. Demokrat Parti Genel İdare Kurulu parti disiplinine karşı gelen Halk Partililerin varlığını belediye seçimlerinde gördükten sonra harekete geçerek, İzmit’e parti temsilcilerini yollamışlardır¹⁵. DP temsilcisi öncelikle ikinci listeyi çıkararak parti disiplinine aykırı davranan Halk Partililer ile görüşmüştür. Ancak tatminkâr olmayan yanıtlar veren ikinci listeciler, partiden ayrılmak istemediklerini belirtmişlerdir¹⁶.

CHP’li muhaliflerin olumsuz yanıtları üzerine DP Genel İdare Kurulu temsilcisi bu kez daha önce Kocaeli’nde Serbest Fırka’yı kuran Müteşebbis Heyeti Başkanı ve üyeleriyle ilişki kurmaya çalışmıştır. Bunun üzerine eski Serbest Fırka kurucusu Avukat Salih Zeki Bey ile görüşmüş ve Demokrat Parti teşkilatının Kocaeli vilayetinde kuruculuğunu üstlenmesini teklif etmiştir. Particilikten başına gelenleri yana yakıla anlatan Salih Zeki Bey, sütün ağzının yandığından, yoğurdu üfleyerek yemek zorunda kaldığını, Serbest Fırkayı kurmanın mevcut düzenini alt üst ettiğini, ekmeğiyle oynanmaya çalışıldığını belirtmiştir. Bir yandan da memleket hizmeti olarak nitelendirdiği bu girişime katkı sağlamayı çok istediğini vurgulayarak, bu milli davada görev alabileceklerini düşündüğü İzmit’in ileri gelenlerinin listesini DP temsilcisine iletmiştir¹⁷.

Ancak Salih Zeki’nin verdiği listedekilerin tamamı nerdeyse CHP’deki ikinci listeciydiler ve daha önce onlarla konuşulup olumsuz yanıt alınmıştı¹⁸. Görünüşe göre İzmit’te yeni partinin teşkilatını kurmak pek olanaklı değildi, bu işe gönüllü birilerini bulmak bir hayli zordu. Muhtemelen iktidarda olan Halk Partisi’nin tepkisini çekmek ve mücadele etmek istemiyorlardı.

Ancak Kocaeli’nde teşkilatlanmaya niyetli olan DP, bir süre sonra temsilcilerini tekrar yollamış ve partiyi kurma konusunda Salih Zeki

¹⁵ A.g.g., 20 Mayıs 1951, s.3.

¹⁶ Ataergin, bu kişilerin daha sonra özellikle de 1950’den sonra DP’ye girdiklerinin altını çizmektedir. Ataergin, A.g.g., 22 Mayıs 1951, s.3.

¹⁷ Ataergin, “Kocaeli’nde Demokrat Partiyi Nasıl Kurdum”, **Hürsöz** 24 Mayıs 1951, s.3.

¹⁸ Ataergin, CHP içindeki ikinci listeciler hakkında da ayrıntılı bilgiler vermektedir. Yaklaşık 8 kişiden oluşan bu grup, gerçek demokrat olmayan, şahsi çıkarlarının kölesi olan insanlardan oluşuyordu. Öyle ki parti içindeki kişilerle fikir ayrılıkları Türk Ocaklarının idare heyetleri zamanında başlamıştı Ataergin, A.g.g., 25 Mayıs 1951. CHP içinde oluşan H ve Z grupları ilmi, iktisadi ve kamu ile ilgili bütün oluşumlarda kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için çalıştıklarını ileri süren Ataergin, kamuoyunda birbirlerini aleyhine akla hayale gelmeyen propagandalar yaptıklarını belirtmektedir. Yerel kalması gereken ama bitmek bilmeyen bu çekişme il çapında huzursuzluğa neden olmaktadır. Bazen çekişmenin çok büyüdüğünü ve valilerin duruma el koymak zorunda bırakıldığı da Ataergin’in savları arasındadır. Bu çekişme 1950 seçimlerine kadar devam etmiştir. Ataergin, A.g.g., 28 Mayıs 1951, s.3.

Ataergin'e ısrarcı olmuşlardır. Ancak onun yine ret yanıtı vermesi üzerine, bu kez de kardeşinin yapmasını istemiştir. Böylece DP'nin Kocaeli il teşkilatını kurma görevi, bir zamanlar Serbest Fırkanı'yı Kocaeli'nde teşkilatlandıran Salih Zeki'nin kardeşi Doktor Sadi Ataergin'e önerilmiştir. Millî Mücadele'de öğrenciyken yaptığı hizmetlerin film şeridi gibi gözünde canlandığını ifade eden Doktor Sadi Ataergin için bu görev bir memleket davasıydı; bu nedenle görevi hemen kabul etmiştir¹⁹.

Ataergin, 26 yıl önce İzmit'e gelip doktorluğa başladıktan kısa bir süre sonra Halk Partisi'ne üye olmuştur. Yıllarca çeşitli kademelerde görev yaparak memleket ve millete hizmette kusur etmemesine rağmen, hiçbir zaman Halk Partisi'nde herhangi bir göreve getirilmediğinin altını çizen Ataergin, bunun nedeninin abisinin durumuyla ilgili olduğunu savunmaktadır. İl İdare Kurulu seçimlerini kazanmasına rağmen, abisinin partiye kaydı olmadığı gerekçesiyle seçimlerin iptal edildiğini, daha sonra yapılan seçimlere de katılmasına engel olduğunu ifade ederek, Halk Partisi içinde yapılan haksızlıkları ve entrikaları anlatmaktadır²⁰.

Ataergin, DP temsilcisinin en önemli ve "*milli ve vatani*" görevi kendisine teklif edilmesinden ve bu iş için kendisine güvenilmesinden dolayı oldukça memnundu. Halk Partisi içindeki seçim oyunlarından ve abisinin başından geçenlerden epey ders aldığını belirterek, yeni partiyi kurma çalışmalarını sırasında karşılaştığı zorluklardan bahsetmektedir. Bu görevi kabul ettiğinden itibaren karşılaşılabilecek zorlukların farkında olan Ataergin için, kendisinin Kâğıt Fabrikası'ndaki dış tabipliği görevinden alınması durumunda, partiyi teşkilatlandırma çabalarının zarar görmesinden endişe duymuştur²¹.

Bu endişeleri bir yana bırakarak işe koyulmuş ve öncelikle CHP içindeki ikinci listecilerle görüşmek için DP temsilcisinden izin istemiştir. İkinci listecilerden olumsuz yanıtlar alan Ataergin, az sayıda olan bazı yakınlarının kendisine destek vermesine rağmen, çoğunluğun ise uyarıda bulduklarını belirtmektedir. Partiyi teşkilatlandırma faaliyetlerine başladıktan sonra Halk Partili üyeler ve İdare Heyeti amirlerinin kendisini sık sık ziyaretlerinden söz ederek, üstü kapalı tehditlere maruz kaldığını aktarmaktaydı²².

¹⁹ Ataergin, **Hürsöz**, 30 Mayıs 1951, s.3.

²⁰ **A.g.g.**, 1 Haziran 1951, s.3.

²¹ **A.g.g.**, 4 Haziran 1951, s.3.

²² Ataergin, "Kocaeli'nde Demokrat Partiyi Nasıl Kurdum", **Hürsöz**, 5 Haziran 1951, s.3.

Baskı ve yıldırımlara aldırılmayarak, bunun bir “demokrasi inkılabı” olduğunu savunarak, ihtiyaç olduğu için mutlaka yapılması gerektiğini yakın çevresine ve partililere anlatmaya çalışmıştır. Yakınları bu girişiminden dolayı zarar göreceğinden endişe ettiklerini Ataergin’e iletmışlerdir²³. Sonunda Kocaeli’nde Demokrat Parti’nin teşkilatlandırılmasının olumlu sonuçlar doğuracağına inanmış ve Bestekar Hacı Arif Bey’e layık bir evlat ve babası gibi övünülecek bir insan olarak tanınmak istediği için görevi kabul etmiştir. Ataergin’e göre; Serbest Fırka’nın kurulması, yıllardır özgürlük diye haykıran, sefalet ve acıdan kurtularak uygar bir toplum olarak yaşamak isteyen Türk milletine bu arzusunı sağlayacak bir girişimdir. Bu nedenle partiyi kentte örgütlemek de ulusal bir görevdi²⁴.

Ataergin, görevi kabul ettikten sonra ilk iş olarak Halk Partisi’nin Kemal Paşa Ocağı’ndan istifa etmiştir. İstifasını geri alması yolunda bazen maaşını arttırma vaat edilirken, bazen de görevden atmakla tehdit edilmiştir²⁵. Buna rağmen geri adım atmamıştır. Artık yeni partinin teşkilatının oluşturulması için çalışmalar hız vermiştir.

8 Haziran 1946 günü akşam saatlerinde Kâğıt Fabrikasında teknisyenler Safa Baytım ve Mehmet Gürgen, Emekli Albay Emin Arıkan, Emekli Yüzbaşı Niyazi Ataman’ı muayenehanesine davet eden Ataergin, misafirleriyle bir toplantı yapmıştır. Toplantıda davaya hizmet edeceklerine, her türlü baskıya katlanacaklarına, dava sonuçlanana kadar hayatları pahasına mücadele edeceklerine dair yemin etmişlerdir. Parti teşkilatını kurma kararını imzalayarak, başkan olarak Ataergin’i seçmişlerdir. Aldıkları kararı hemen DP Genel Merkezine bildirmişlerdir. Partinin onayı alındıktan sonra 12 Haziran 1946 tarihinde vilayete verilen dilekçe ile Demokrat Parti’nin Kocaeli teşkilatının kuruluş süreci tamamlanmış olacaktır²⁶. Ancak teşkilatın kurulması üzerinden bir ay biAtaergin Kâğıt Fabrikası’ndaki görevinden çıkarılacaktır.

Oysa Halk Partisi ve kamu görevlileri arasında yakın temaslar hoş karşılanıyordu. Tarafsız olması gereken valiler Halk Fırkası’nın seçim çalışmalarına katılıyor, halkı oy vermeye çağırıyorlardı. Muhalefet bunu eleştiri konusu ettiğinde ise, valinin mutat inceleme gezisi yaptığı ileri sürülüyordu²⁷. Bu da bize DP’nin Kocaeli’nde teşkilatlanma sırasında teşkilatı kuracak kişileri bulmakta neden zorlandığını da açıklar niteliktedir.

²³ A.g.g., 6 Haziran 1951 s.3.

²⁴ Ataergin, **Hürsöz**, 7 Haziran 1951, s.3.

²⁵ A.g.g., 8 Haziran 1951, s.3; 9 Haziran 1951, s.3.

²⁶ A.g.g., 9 Haziran 1951, s.3.

²⁷ **Türk Yolu**, 4 Temmuz 1946, s.1.

3. 1946 Seçimleri ve Kocaeli’nde Siyaset

Demokrat Parti Kocaeli Vilayet teşkilatı tamamlandıktan sonra kaza ve nahiyelerde teşkilatlanmaya başlamışlardır. Demokrat Parti’nin bu tarihlerde teşkilatlanmasını hızlandırılmasının nedeni, 1947’de yapılması gereken genel seçimlerin 21 Temmuz 1946’ya alınmasıdır²⁸. Bu durumda yeni kurulan il teşkilatının seçimler için bir aydan biraz fazla bir zamanı vardı, kısa süre içinde azimle kaza, nahije hatta köylerde örgütlenmeye girişmişlerdir.

1946 seçimleri öncesi İzmit’e gelen Nihat Erim, bölgede yaptığı faaliyetlerden ve partili ve belediye başkanı ile yaptığı görüşmelerden Demokrat Partililerin canla başla çalıştıklarını öğrenmiştir. Halk Partililerin ise kimlerin milletvekili adayı olacağı konusunun ön plan çıktığını, partililer iyi seçilmiş adaylar olursa daha şevkle çalışacakları söylediklerini aktarmaktadır²⁹. CHP Genel Merkezi milletvekili adaylarının belirlenmesiyle uğraşırken, DP vilayetlerin görüşlerinin dikkate alınacağını duyurmuştur.

1946 seçimleri için propaganda çalışmaları Temmuz ayında hız kazanmıştır. Kocaeli CHP teşkilatının çalışmalarında Nihat Erim’in katıldığı mitingler büyük ilgi toplamıştır. Kocaeli’nin CHP’nin fethedilmez bir kalesi olarak nitelendiren Türk Yolu Gazetesi yazarlarından Cevdet Baykal, kasaba ve köylere yaptığı gezilerde halkın iktidara karşı güvenini ve desteğini görmekten memnunluk duyduğunu belirtmektedir³⁰. Halk Fırkalı Rıfat Yüce’nin sahibi olduğu Türk Yolu Gazetesi, seçimlerde CHP propagandasının önemli araçlarından biri olmuştur. Halk Fırkası Kocaeli adaylarının açıklandığı haberde, parti tarafından aday gösterilenlerin yüksek kültür sahibi memleketin iyi tanıdığı Kocaeli’nin yetiştirdiği kıymetli vatan çocukları olarak nitelendirmektedir. Kocaeli’nin “*uyanık, kapılmayan, şuurlu ve ileri seviyeli halkının*” oylarını Halk Partili adaylara vererek, “*İnönü’ye, CHP’ye ve vatanlarına olan sonsuz ve kopmaz sevgilerini yeniden göstereceklerdir*” ifadelerine yer verilmiştir³¹.

1946 seçimleri için bir yandan çalışmalar yapan Demokrat Parti, diğer yandan da ilçelerde teşkilatları kurmaya çalışıyordu. Halk Partili yerel basında bu çalışmaları haber konusu edinerek, halkın muhalefet partisine ilgi göstermediği ileri sürülüyordu. Erim nedeniyle CHP’nin kalelerinden biri olarak görülen Kandıra’da DP’ye sadece sekiz kişinin üye olduğu

²⁸ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, **Türkiye’de Çok Partili Politika’nın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1976, s.21.

²⁹ Erim, **Günlükler**, C.I., s.59.

³⁰ **Türk Yolu**, 18 Temmuz 1946, s.1.

³¹ **A.g.g.**, 19 Temmuz 1946, s.1.

belirtilerek, iyilik bilen Kandıralıların seçimlerde muhalefeti hüsrana uğratacağı savunuluyordu³².

Muhalefetin propagandaları da sıklıkla eleştiri konusu ediliyordu. Muhalefetin amacının her şeyi yıkmak, milleti ve memleketi birbirine katmak ve uçuruma sürüklemek olduğu iddia ediliyordu. Halkı devrimlere karşı kıskırtmak için fes giyip, camilerde irticayı körükleyen konuşmalar yapmakla suçluyorlardı³³. Gündoğdu köyünde Atatürk ve İnönü'nün fotoğraflarının yırtıldığı hakkındaki iddialara yer verilen haberde köylülerin gösterdiği tepki de anlatılıyordu. Demokrat Partililer tarafından ise bunların fotoğraf değil, Halk Partisi'nin seçim afişleri olduğu savunuluyordu³⁴.

Demokrat Parti'nin mitinglerine ilgi gösterilmediği sıklıkla ileri sürülürken, Halk Fırkası'nın her yerde büyük kalabalıklarla mitingler ve toplantılar yaptığı savunulmaktadır. Halk Partisi çoğu kere seçim propagandasında İnönü'ye kitlelerin bağlılığını öne çıkarmaktadır. Gelecekte yapacakları icraatlarla ilgili vaatler vermekten çok, kalabalıklarının İnönü'ye ve devrimlere bağlılığı, CHP'nin dış politikası konuşma konusu edilmekteydi³⁵. Bu mitinglerde başta Kocaeli Belediye Başkanı Kemal Öz, Nihat Erim ve diğer Kocaeli milletvekili adayları, CHP il ve ilçe teşkilatları yer alıyordu. Savaş döneminde yaşanan büyük sıkıntılar nedeniyle vatandaşların beklediği vaatler pek de bunlar değildi. Hayat pahalılığı o dönemin en önemli sorunlarından biriydi.

Seçimler sürecinde daha yeni kurulmaya çalışılan DP il, ilçe ve nahiye teşkilatlarında istifaların yaşandığına dair birçok haber çıkmıştır. Bu haberlerin bir kısmında isimler zikredilirken, bir kısmında sadece sayılar verilmektedir. 10 Temmuz'da Gölcük'teki müteşebbis heyet ve üyelerin toptan istifa ettikleri iddia ediliyordu³⁶. 11 Temmuz'da bu kez Yarımca Müteşebbis Heyeti'nin de istifa ettiğine dair haberler yer almıştır. İstifa nedeni olarak da "DP'nin kırıncı, gerçekleri kapatıcı bir yola sapmış olması" gösterilmektedir³⁷. Akyazı halkının DP'ye katılmayı reddettiği, daha önce üye olanların da istifa ettiği ileri sürülmekteydi³⁸. İstifa haberleri o kadar sıklıkla yer alıyor ki, bu kadar istifanın gerçekten yaşanıp yaşanmadığı konusunda kuşku doğuruyor³⁹.

³² A.g.g., 1 Temmuz 1946, s.1; 18 Temmuz 1946, s.1.

³³ A.g.g., 5 Temmuz 1946, s.1; 1 Temmuz 1946, s.1.

³⁴ A.g.e., 13 Temmuz 1946, s.1; 2 Temmuz 1946, s.1.

³⁵ A.g.g., 16 Temmuz 1946, s.1.

³⁶ Türk Yolu, 10 Temmuz 1946, s.1.

³⁷ A.g.g., 11 Temmuz 1946, s.1.

³⁸ A.g.g., 12 Temmuz 1946, s.1.

³⁹ A.g.g., 13 Temmuz 1946, s.1; 17 Temmuz 1946, s.1; 20 Temmuz 1946, s.1.

İstifa haberlerinin gazetelerde sıklıkla haber olması vatandaşın yeni kurulan muhalefet partisine kuşkuyla bakmasına neden olacağından, bir propaganda malzemesi olarak da değerlendirilebilir. Daha sonraki yıllarda partileri destekleyen gazeteler istifa haberlerine sistemli olarak, özellikle seçim dönemlerinde sık sık yer vereceklerdir.

Bu ilçelerde teşkilatların yeni kurulduğu göz önüne alınırsa, bu istifaların başka nedenlerden de olabileceği düşünülebilir. Özellikle iktidar, muhalefeti zorda bırakmak için teşkilatın kurucularına yaptırımlar uygulamış olabilir ki, Ataergin'in anılarında bunlardan bahsedilmektedir.

Seçim günü yani 21 Temmuz 1946 tarihli Türk Yolu Gazetesi'nin baş sayfası, Halk Fırkası'nın bir seçim afişini andırmaktadır. Gazetenin sol başında Atatürk'ün sağ başında İnönü'nün fotoğrafları yayınlanmıştır. Ortada ise büyük puntolarla şunlar yazılıdır⁴⁰:

“Vatandaş, senin adını taşıyan parti, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan böyle de şerefini yükseltecektir.

“CHP, büyük kahraman İnönü'nün 'şerefli partim' dediği partidir. Bugün onun adaylarına oy vermekle şeref duyacağız.

“Vatanın yüksek menfaatlerini her şeyden üstün tutan Kocaeli'nin kıymetli Cumhuriyet inkılaplarına sadık ve vefalı evlatları, asla şüphe edilemez ki, İnönü kahramanının yüzünü güldürecektir.

“Sağduyusuna daima yürekten inandığımız Kocaeli köylüsü, CHP'nin ve hükümetin kendisine verdiği emeği ve kıymeti herkesten daha iyi anlamıştır. Bu seçimler Türk köylüsünün vefasının da parlak bir zaferi olacaktır.”

Esasen sayfadakiler bunlarla sınırlı değildir, ayrıca çerçeve içinde yazılan yazıda ise vatandaşa seslenerek 1919 Anadolu'sunu, büyük kurtarıcıyı ve kurtuluş sürecini ve yapılan devrimleri düşünmesini, başka bir şey istemediklerini belirtmişlerdir.

Genel olarak seçimlerde Halk Fırkası'nın propagandalarında halka yeni bir şey vaat etmedikleri, geçmişte yapılanları hatırlatmakla yetindiklerini görebiliriz. Oysa muhalefet partisi olarak Demokrat Parti, başta hayat pahalılığının sonlandırılması, özgürlüklerin genişletilmesi, basın hürriyeti, vergilerin azaltılması, dini eğitim gibi pek çok konuda vatandaşlara vaatlerde bulunmuştur. Bu vaatlerde henüz yurt çapında örgütlenmemesini tamamlayamamasına rağmen, halkın Demokrat Partiye ilgi göstermesini sağlamıştır.

1946 seçimleri sonucunda iktidarda olan Halk Partisi seçimleri kazanmıştır. Seçim sonuçlarına göre CHP 390, DP 65 ve 7 milletvekili de

⁴⁰ A.g.g., 21 Temmuz 1946, s.1.

bağımsız olarak Meclise girmeyi başarmıştır. Kocaeli’nde seçimleri CHP kazanmıştır⁴¹. DP İzmit ve kazaların içlerinden, CHP ise daha çok köylerin oylarını almıştır. DP İzmit’te Taşköprü Mıntıkası’nda ova köylerinde, Akmeşe Nahiyesi’nde, diğer yerlerde CHP kazanmıştır. Ancak DP’liler İzmit’teki sonuçlara ve aldıkları telgraflara bakarak, seçimleri kendilerinin kazandıklarını ileri sürmüşlerdir. Seçimlerde hile yapıldığını ileri süren DP Kocaeli Teşkilatı itirazlarını seçim kurullarına yapmışlar ve basın yoluyla da kamuoyuna duyurmuşlardır⁴².

1946 seçimleri sırasında bürokratik kadroların yaptığı baskılar, DP’nin seçimlerde hile yapıldığı konusundaki iddiaları siyasetin giderek daha da sertleşmesine yol açmıştı. Kocaeli kenti de bu sertlikten payına düşeni alacaktı.

4. 1946-1950 dönemi Siyasal Hayat

1946 seçimleri sonrasında kurulan Peker Hükümeti döneminde CHP ile DP arasındaki ilişkilerin giderek sertleşmesi, partilerin Kocaeli teşkilatlarını da etkilemiştir. 12 Temmuz Beyannamesi’nin yayınlanmasına kadar, CHP ve DP teşkilatları ve parti üyeleri arasındaki ilişkiler giderek gerginleşmiştir. CHP bir yandan teşkilatını güçlendirmek için Belediye Başkanı Kemal Öz’ü il başkanlığına getirmiştir. Dostu kadar düşmanı da çok olan Kemal Öz’ün teşkilatın başına geçirilmesi konusundaki tasarruf çok önceden merkezden yapılmıştır⁴³. Ancak Kemal Öz’ün başkanlığı sadece bir ay sürmüştür. İstifa nedeni olarak, belediye başkanlığındaki işlerinin yoğun olmasını, belediye başkanlığı ile parti başkanlığının aynı kişide oluşunun demokrasi anlayışına uymamasını, murakabe edenlerle, edilenlerin aynı kişi olmasının bugünün gidişatına uygun olmamasını göstermiştir. Ancak parti müfettişi ile aralarındaki anlaşmazlığın istifasına neden olduğunu ileri sürenler olmuştur⁴⁴. Parti İl Kurulu önce istifayı kabul etmemiş ancak Hilmi Egeli CHP Kocaeli İl Başkanlığına getirilmiştir⁴⁵.

Türk Yolu Gazetesi sahibi Rıfat Yüce, seçimler sırasında CHP’nin yayın organı gibi gazeteyi kullanmasına rağmen seçimlerden sonra CHP’nin halktan giderek kopmaya başladığını fark edip bunu gazetesinde yazmaktan da kaçınmamıştır. Seçimlerden hemen sonra “*CHP’ye Halk Bağlılığı Neden Azalıyor*” başlığını taşıyan başyazısında, Halk Partisi’nin yönetim anlayışını değiştirip aşağıdan yukarıya değil yukarıdan aşağıya gitmeye başladığını, il,

⁴¹ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, çev. Ahmet Fethi, 2.B., Hil Yay., 1996, s.32.

⁴² **Türk Yolu**, 22 Temmuz 1946, s.1;24 Temmuz 1946, s.1.

⁴³ **A.g.g.**, 4 Ocak 1947, s.1.

⁴⁴ **A.g.g.**, 7 Şubat 1947, s.1.

⁴⁵ **A.g.g.**, 14 Şubat 1947, s.1.

ilçe, bucak, mahalle ve köy teşkilatlarına yeterince önem verilmediğini, buralara merkezden atanmış kişilerin yollandığını bunun da başarısızlığa neden olduğunu savunmuştur. Çözüm olarak valilerin illerde parti başkanı yapılmalarının ve bölgeyi tanımayan müfettişler yollamanın parti ile halk arasındaki çözülmeye engel olamayacağını vurgulayarak, CHP yönetimini uyarma gereği hissetmiştir⁴⁶.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün CHP ile DP arasındaki ilişkileri demokrasi çerçevesi içine sokmayı ve böylece ilişkileri yumuşatmayı amaçlayan ve partiler karşısında cumhurbaşkanı olarak tarafsız olduğunu açıklayan 12 Temmuz Beyanname'si'ni yayınlamıştır. Bu beyanname Kocaeli'ndeki CHP teşkilatı tarafından olumlu karşılanmıştır. Türk Yolu Gazetesi'nin 13 Temmuz tarihli sayısında "*Devlet Reisi olarak kendimi her iki partiye karşı müsavî derecede vazifeli görürüm*" sözü büyük puntolarla baş sayfada yer almıştır. Rıfat Yüce başyazısında beyannameyi desteklediğini açıklamış ve iki parti arasındaki sükûnet devrinin devamını istemiştir. Çıkar düşünlerinin şahsi çıkarları adına bu havayı bozabilecekleri konusunda uyararak, iki partinin de bu konuda sorumluluk alması gerektiğini savunmuştur⁴⁷.

Türk Yolu Gazetesi'nin yayın politikasında gözle görülür değişiklikler yapmıştır. Eskiden her gün verdiği istifa haberleri gazetede daha az yer bulmakla birlikte artık DP'yi eleştirmek ve kötülemek için malzeme olarak kullanılmamaya başlanmıştır. Ayrıca yorum yapılmadan bu haberler verilmiştir. Muhalefet partilerinin il bazındaki faaliyetlerine de yer vermeye başlanmıştır.

CHP'nin Kocaeli milletvekilleri de iki parti arasındaki ilişkilerin iyileşmesine çaba harcamışlardır. Nihat Erim, 1948 yılındaki il çapında yapılan kongrelerde bu noktaya vurgu yapmıştır. Kandıra İlçe Kongresi'nde yaptığı konuşmada Demokrat Partiyi meşru⁴⁸ bir muhalefet partisi olarak gördüklerinden kendilerine düşman değil yardımcı saydıklarını ifade etmiştir. Erim, partililerin de daima bu anlayışla hareket etmesini istemiştir.

Türk Yolu Gazetesi de bu dönemde muhalif partileri daha yumuşak bir dille eleştirmiş ve sert çıkışlarda bulunmamıştır. Siyasette benimsenen yumuşak üslup, partileri destekleyen basın organları tarafından da desteklenmiştir.

⁴⁶ **Türk Yolu**, 11 Eylül 1946, s.1.

⁴⁷ **A.g.g.**, 13 Temmuz 1947, s.1.

⁴⁸ **A.g.g.**, 28 Ocak 1948, s.1.

İki parti arasındaki ılımlı ilişkiler, kentteki partilileri de etkilemiştir. CHP ve DP üyelerinden oluşan Kocaeli Heyeti, 21 Mart 1949 yılında Cumhurbaşkanı İnönü'yü ziyaret etmiştir. Kabul sırasında Başbakan Yardımcısı Nihat Erim de hazır bulunmuştur. Heyet daha sonra Başbakan Şemsettin Günaltay ile görüşmüşler ve arkasından da kendileri şerefine Kocaelili Bakanların Anadolu Kulübü'nde verdikleri ziyafete katılmışlardır⁴⁹. Bu birlik herkesi memnun etmiştir.

Bu dönemde Kocaeli açısından siyasetteki en önemli gelişmelerden biri, dönem boyunca kurulan hükümetlerde Kocaeli milletvekillerinin bakanlık yapmalarıdır. Haziran 1948'de kurulan 2. Hasan Saka Hükümeti'nde Nihat Erim Bayındırlık Bakanı olmuştur⁵⁰. Erim'in İnönü'ye en yakın isimlerden biri olması siyasette hızla yükseleceğini gösteriyordu. Nitekim 1948'de Bayındırlık Bakanı olması Kocaelilileri sevindirmiştir⁵¹.

Şemsettin Günaltay kabinesinde ise Kocaeli milletvekillerinden üç kişi yer almıştır. Nihat Erim bu kez Başbakan Yardımcısı olarak kabinede yer almıştır. Dr. F. Şerafettin Bürge Gümrük ve Tekel Bakanı olurken, İsmail Rüştü Aksal da Maliye Bakanı olarak kabinede yer bulmuştur. Bu Kocaeli'nin siyasal tarihinde bir ilkti ve kenti tarifsiz bir sevince boğmuştur. Bu durum Kocaeli halkının milletvekili seçerken ne kadar isabetli davrandığının kanıtı olabilirdi⁵².

Bu dönemde özellikle DP içinde görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Millet Partisi'nin kurulmasıyla sonuçlanan bu çekişmeler Kocaeli İl Teşkilatını da etkilemiştir. Kocaeli teşkilatını kuran ve il başkanlığını yapan Ataergin, 1948 yılının Ocak ayının başında görevinden istifa etmiştir. Ataergin istifasının siyasi olmadığını, yorgunluktan dolayı olduğunu belirtse de kamuoyunu pek ikna ettiği söylenemez⁵³.

5. 1950-1954 Dönemi Kocaeli'nde Siyaset

1946-1950 döneminde iki parti arasındaki ilişkiler, başlangıçta sert başlamakla birlikte, İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi ile nispeten yumuşamıştır. İki parti seçim yasasının hazırlanması sürecinde iş birliği yapmışlardır. Başbakan yardımcısı ve Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in

⁴⁹ *Türk Yolu*, 22 Mart 1949.

⁵⁰ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s.41.

⁵¹ *Türk Yolu*, 12 Haziran 1948.

⁵² *A.g.g.*, 18 Ocak 1949.

⁵³ *A.g.g.*, 14 Ocak 1948.

başkanlık ettiği çalışmalar sonucunda hazırlanan yeni seçim yasası, iktidar ve muhalefetin oylarıyla kabul edilmiştir. Yeni seçim yasasının en önemli özelliği ilk defa uygulanacak olan liste usulü liste usulü çoğunlukçu sistemi esas almasıydı⁵⁴. Seçim yasasında çoğunlukçu sistemin benimsenmesindeki resmi gerekçe güçlü bir hükûmetin oluşmasını sağlamaktır. Bununla beraber CHP'nin gerçek amacı ise kazanacaklarını düşündükleri seçim sonucunda güçlü bir muhalefetin ortaya çıkmasına engel olmaktır. Ancak düşündükleri gibi olmayacaktır.

1950 seçimleri öncesinde CHP ve DP arasındaki ilk rekabet Derince'nin, İzmit Belediyesi sınırları içine alınması konusundadır. Bunun için İzmit halkı arasında bir referandum yapılması kararlaştırılmıştı. 29 Ocak 1950'de yapılan referandumu Demokratlar desteklememiş hatta taraftarlarını sandığa gitmemeleri için yönlendirmişlerdir. CHP'nin ve Millet Partisi'nin desteklediği referanduma katılım oranı %46'da kalmıştır. Oy verenlerin %99'u Derince'nin İzmit sınırlarına dahil edilmesinden yanadır⁵⁵.

Bu referandum, iki partinin seçimler öncesi Kocaeli'nde son provası olmuştur. Seçime katılım oranının düşük olması da Demokrat Parti'nin partililerine katılmamaları yolundaki telkinlerinden kaynaklanmaktadır.

Seçim hazırlıkları seçim yasasının kabul edilmesinin ardından Şubat 1950'de başlamıştı. Öncelikler partilerin milletvekili adaylarının belirlenmesi en önemli konulardan biriydi. Seçim kararı alınmasının arkasından Kocaeli'nde iktidar ve muhalefeti destekleyen kesimlerde de heyecan başlamıştır. CHP adaylarının %70'ini, DP'nin ise %80'nini bölgelerdeki partililerinin oylarıyla belirleyecekti⁵⁶.

Mart ayının sonuna kadar alınan milletvekili aday başvuruları sonucunda Kocaeli'nde DP'ye 222, CHP'ye 129, MP'ye 46, MKP'ye 23 ve bağımsız da 21 başvuru yapılmıştı⁵⁷. 9 Nisan Pazar günü İzmit heyecanlı ve hararetle bir seçim faaliyetine sahne olmuş; CHP, DP, MP ve MKP aynı gün milletvekili adaylarını teşkilatlarının oylarıyla saptamışlardır⁵⁸.

CHP adaylarının seçiminde bir hayli çetin bir mücadele yaşanmıştır. Seçim kararı alınmasından hemen sonra başlayan mücadelede en etkin rolü Cumhurbaşkanı İnönü'ye yakınlığı ile tanınan Erim oynamıştır. CHP'nin

⁵⁴ Çoğunlukçu seçim sistemine göre, bir seçim bölgesinde en çok oyu alan partinin bütün adayları milletvekili seçilmiş sayılırdı.

⁵⁵ **Türk Yolu**, 31 Ocak 1950.

⁵⁶ Hakkı Uyar, **1950 Seçimleri**, Anka Yayınları, Ankara, 2014, s.72-73.

⁵⁷ **Türk Yolu**, 1 Nisan 1950.

⁵⁸ **A.g.g.**, 11 Nisan 1950.

adaylığı en tartışılan isimlerinin başında 20 yıldır belediye başkanlığını yürüten Kemal Öz gelmektedir. Erim, daha adaylık süreci başlamadan, kendisi dışında kabinede bakan olan iki Kocaeli Milletvekilinin Kemal Öz'ün adaylığına karşı çıktığını aktarıyor. Erim, Kocaeli teşkilatının "mihveri" olarak nitelendirdiği Kemal Öz'ün adaylığına olumsuz bakmadığından yatıştırma siyaseti uygulayacaktır⁵⁹. Öz'ün adaylığı parti dışında kent basınında da tartışılmıştır. Daha istifa etmeden ve adaylığı kesinleşmeden köylere belediye memurlarını yollayarak partinin seçim çalışmalarını yaptırması eleştiri konusu edilmiştir⁶⁰. Oysa iktidar yanlısı Türk Yolu Gazetesi ise, kente unutulmaz hizmetler eden Öz'ün istifa ederek resmen adaylığını koyduğunu bildirmektedir. Öz'ün istifasının kentte teessür uyandırdığını ileri sürmektedir⁶¹.

CHP'nin Kocaeli teşkilatının yaptığı milletvekili adaylık yoklamasında en yüksek oyu yine Nihat Erim almıştır. Arkasından görevde olan diğer iki bakan İsmail Rüştü Aksal ve Fazıl Şerafettin Bürge ve eski Belediye Başkanı Kemal Öz gelmektedir. Teşkilatın seçimlerinden sonra parti merkezinin belirlediği adaylar, Erim'in istediği isimler olmuştur⁶².

Demokrat Parti'de CHP ile aynı gün aday yoklamalarını yapmıştır. Bu yoklamalar yapılmadan önce Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Ali Fuat Başgil ve Samet Ağaoğlu gibi tanınmış şahsiyetlerin DP Kocaeli milletvekili adayı olacaklarıyla ilgili sık sık yazılar yayımlanmıştır. Tanınmış kişilerin listede yer almamasının hayal kırıklığı yarattığını ileri süren Türk Yolu Gazetesi, yoklamada kazanmasına rağmen Cemal Tüzün'ün aday listesine konulmamasını eleştirmektedir⁶³.

Seçim çalışmaları kentte oldukça hızlı başlamıştı. Yerel basın bu çalışmaların önemli taraflarından biri olmuştur. O yıllarda hiçbir siyasi parti ile ilişkisi olmayan gazete bulmak bir hayli zordu. Bununla birlikte bazı gazeteler de tarafsızlığı konusunda halkı ikna etmeye çalışmışlardır⁶⁴. Gazeteler hem destekledikleri partinin seçim çalışmalarına sayfalarında önemli ölçüde yer vermişler hem de diğer partilerin istifa haberlerini sıklıkla

⁵⁹ Nihat Erim, **Günlükler**, C.I, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005, s. 429-432.

⁶⁰ **Hürsöz**, 30 Mart 1950.

⁶¹ **Türk Yolu**, 2 Nisan 1950.

⁶² Erim, C.I., s.434, 437.

⁶³ **Türk Yolu**, 27 Nisan 1950, s.1.

⁶⁴ Rıfat Yüce gazetesi Türk Yolu'nda "CHP'li mi Tarafsız mı" başlıklı yazıda; Malta'dan sürgünden dönmesinden sonra CHP'nin Kocaeli teşkilatını kurma görevi verilen Saffet Arıkan'ın kendisini Halk Partisi'nin müteşebbis Heyeti'nin başına getirmesinden bu yana il başkanlığının yanı sıra farklı birimlerde görev yaptığını ve hala da Halk Partili olduğunu itiraf etmektedir. Yüce, Türk Yolu Gazetesi'nin yaptığı ve yapacağı hizmetlerinde tarafsız olduğunu savunmaktadır. **Türk Yolu**, 7 Şubat 1950, s.1. Hürsöz Gazetesi'nin sahibi ve başyazarı da DP'de farklı birimlerde görev alan Selahattin Telser'dir.

yayınlamışlardır. Hürsöz Gazetesi'nde CHP'nin il, ilçe ve köy teşkilatlarından istifalardan sıklıkla bahsetmektedir. Bu haberler de çoğu kez Türk Yolu Gazetesi tarafından yalanlanmaktadır. Ayrıca Türk Yolu Gazetesi'nde çıkan DP'den istifalar şeklindeki haberlerinde gerçeği yansıtmadığı ileri sürülmektedir.⁶⁵ Aynı şekilde Türk Yolu Gazetesi'nde sıklıkla muhalefet partisinden istifalar başlığı altında haberler vermektedir.⁶⁶ Çoğu kez istifa edenlerin CHP'ye geçtiği de haber konusu edilmektedir. Bu kez Hürsöz Gazetesi, bu iddialara ilişkin haberlerin gerçeği yansıtmadığını ileri sürmektedir.

Ancak partilerde gerçekten istifalar olmuyor değildi. Seçimlerin hemen öncesinde Kocaeli, DP teşkilatının kurucusu ve İl Müteşebbis Heyeti Başkanı olan Sadi Ataergin'in istifası kentte bir hayli yankı bulmuştur. Ataergin istifa gerekçesi olarak "yerel ihtilafları" göstermektedir.⁶⁷ İşin ilginç yanı 1950 seçimlerine gelindiğinde DP'nin Kocaeli teşkilatını kuran bütün isimlerin hepsinin partiden istifa etmiş olmalarıdır. Bunu il teşkilatındaki görüş ayrılıklarının mı yoksa merkezle çatışmalarından mı olduğunu anlamak tam olarak mümkün değildir. Bununla birlikte DP Kocaeli teşkilatının 4 yıl içinde tamamen farklılaştığıdır.

İki parti, seçim çalışmaları sırasında sıkı bir mücadele örneği sergilemişlerdir. CHP seçim çalışmalarına Nisan sonlarında ağırlık vermiştir. Nihat Erim CHP'nin Kocaeli'nde seçim kampanyasını yürütmüştür.⁶⁸ Erim dışında bakanlar ve milletvekilleri ve yeni adaylar da seçim çalışmalarına neredeyse tüm kadroyla katılmışlardır. CHP seçim çalışmalarında vaatler yapmaktan çok kendisine yöneltilen suçlamaları, kasıtlı yayılan yalan haberlerin doğrusunu anlatmakla geçiriyordu.⁶⁹ Seçim çalışmaları sırasında 8 Mayıs'ta İnönü İzmit'e gelmiş ve halkın yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır.⁷⁰

Kocaeli'nde katıldığı seçim çalışmaları sırasında Erim günlüğüne gözlemlerini aktarmıştır. Partililere ısrarla köylerde çalışmak gerektiğini, rakip parti adaylarının köylerde çok sıkı çalıştıklarını söylediğini ifade

⁶⁵ Hürsöz, 23 Şubat 1950, s.1; 27 Nisan 1950, s.1.

⁶⁶ Türk Yolu, 23 Şubat 1950, s.1; 2 Mart 1950, s.1; 4 Mart 1950, s.1; 9 Mart 1950, s.1; 11 Mart 1950, s.1; 23 Mart 1950, s.1; 2 Nisan 1950, s.1; 12 Nisan 1950, s.1; 19 Nisan 1950, s.1. 11 Nisan 1950, s.1; 29 Mart 1950 tarihinde yayınlanan Türk Yolu Gazetesi, DP'den istifaların salgın halini aldığını, DP'den istifa edenlerin CHP'ye geçtiklerini, gece yarılarna kadar partiye katılım kâğıtlarının hazırlandığını ileri sürmektedir.

⁶⁷ Türk Yolu 28 Mart 1950, s.1. Ataergin 2 Mayıs 1950 tarihinde DP'den neden ayrıldığını hakkında yayınladığı bildiride "dünyanın bu kara günlerinde aziz ve asil seçmenlerimin çok uyanık olmalarını ve bu vatani kurtarmış olan Kahraman İnönü'nün izinden ayrılmamalarını tavsiye ediyorum" diyordu. Onun bu sözleri merkeze veya yerel yöneticilere yönelik olsa gerektir. Türk Yolu, 4 Mayıs 1950, s.1.

⁶⁸ Türk Yolu, 26 Nisan 1950, s.1.

⁶⁹ Türk Yolu, 30 Nisan 1950, s.1.

⁷⁰ A.g.g., 9 Mayıs 1950, s.1.

etmiştir. Önce Kandıra'da, daha sonra Adapazarı'na giden, diğer milletvekili adaylarla birlikte çalışmalara katılan Erim, kendisi seçim çalışmalarına katılmazsa, Kocaeli'nde kazanma şanslarının pek olmayacağını ileri sürmektedir. Gerçi kendi de katılsa partisinin seçimde kazanma şansını %50'yi geçemeyeceğini savunmaktadır. Esasen DP ve MP'nin kötü propaganda yaptıklarını, dini duyguları tahrik ettiklerini, akla hayale sığmayan palavralar attıklarını, halkın kolay kandığını ve sonunda en çok tesir edenin halkın daha çok oyunu alacağını savunmaktadır⁷¹.

Gerçekten de DP'nin seçimlerde işi CHP'den daha kolaydı. DP, her türlü uygulamaları nedeniyle CHP'yi şiddetle eleştirmektedir. Karamürsel'de yapılan mitingde CHP iktidarını halkı köle gibi kullanma suçlamaktadır⁷². DP Genel Başkanı Celal Bayar da seçim çalışmaları için Kocaeli'ne gelmiştir. DP halka duymak istediklerini veriyordu; vergiyi azaltmak, tarıma krediler sağlamak, Arapça ezan okutmak, laiklik uygulamalarının gevşetilmesi, hayat pahalılığının ve işsizliğin önüne geçmek gibi birçok vaatle bulunmuştu. Hürsöz Gazetesi, DP'nin Kocaeli'nde şahlanmış bir kuvvet halinde halkla temas ettiğini ileri sürüyor ve halkın demokrasi anlayışını bir kere daha ispat ettiğini savunuyordu⁷³.

Yine taraf olan gazeteler bu seçim mücadelesinin önemli halkalarıdır. Gazeteleri aracılığıyla bir yandan partilerin karşılıklı çekişmesini yansıtırken, diğer yandan kişisel çatışmalar da gazetelere yansıyan seçim mücadelesinin örnekleridir. Seçim kampanyası ilk defa böyle kapsamlı ve heyecanlı bir şekilde cereyan etmiştir.

14 Mayıs 1950'de ilk kez bu denli bir seçim havası vardı Kocaeli'nde. CHP mutlak kazanacağını umduğundan hazırladığı liste usulü çoğunlukçu sistem ilk kez uygulandı. Seçim iktidar partisi için tarihi bir dönüm noktası olmuştur. Muhalefet Partisi olan DP de mutlak kazanacaklarını umdukları için onlar da bu yeni seçim usulünden memnunnardı, çünkü onlar da CHP gibi mutlaka kazanacaklarını düşünüyorlardı.

Türkiye genelinde DP 4.241.393 (%52,68), CHP 3.176.561 (%39,45), MP 250.414 (%3,11), Bağımsız 383.282 (%4,76) oy almıştı. Böylece DP 408, CHP 69, Bağımsızlar 9, MP 1 milletvekili çıkartmıştı⁷⁴.

Kocaeli'ndeki oyların ise %59,2'sini alan DP, kentteki milletvekillerinin tamamını çıkarma hakkını kazanmıştır. 11 milletvekilini

⁷¹ Erim, C.I, s.445-460.

⁷² **Türk Yolu**, 30 Nisan 1950, s.1.

⁷³ **Hürsöz**, 13 Mayıs 1950, s.1.

⁷⁴ Sabit Dokuyan, "1950-1954-1957 Milletvekili Genel Seçimlerinin Kocaeli'ndeki Yansımaları", **Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II**, Kocaeli, 2015.,2099.

de meclise göndermeyi başarmıştır⁷⁵. CHP ise %36,2 oy almıştır. İki parti arasındaki oy farkı 40 bindir. Bu milletvekilleri, Dr. Ethem Vasaf Akan, Ekrem Alican, Ziya Atıg, Hamdi Bagak, Salih Kalemci, Mümtaz Kavalcıoğlu, Yeredođ Kigiođlu, Saim Önhan, Lütfi Tokođlu, Hüsnü Türkand ve Mehmet Yılmaz 22 Mayıs 1950'de seçim mazbatalarını alarak TBMM 'de göreve başlamışlardır⁷⁶.

Ülke genelinde ve Kocaeli'nde seçimlerin kaybedilmesi CHP'de büyük yankı yaratmıştır. Erim'in Aksal'ın ve Bürgen'in meclis dışı kalması teessüre neden olmuştur⁷⁷. CHP'yi destekleyen yerel basında seçim sonuçları oldukça sönük verilmiştir. Erim, demokratik rejimlerde kazanmak kadar kaybetmenin de normal olduğunu belirtirken, bunun gerçek düşüncesi olduğunu düşünmek söz konusu değildir⁷⁸. Zira Erim daha sonra bu seçim sonuçlarını bir kaza olarak görecektir ve en kısa zamanda halkın iktidarı yine kendilerine verecekleri düşüncesi mevcuttur.

DP teşkilatı ve destekleyen basın organları seçim sonuçlarını büyük coşkuyla karşılamışlardır. Seçimlerin kazanılıp 27 yıllık CHP iktidarına son vermesi DP'yi halk için bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Üstelik DP TBMM'de 416 milletvekiliyle temsil edilirken, ana muhalefet partisi CHP'nin yalnızca 69 milletvekiliyle temsil edilmesi Demokrat Partilileri daha cüretkâr davranmaya itmiştir.

Seçimlerden sonra hem iktidar hem de muhalefet partilerin Kocaeli il teşkilatlarında değişiklikler olmuştur. Kemal Öz CHP İdare Heyeti'nden istifa ederken, Cemal Tüzün de DP İl Başkanlığı'ndan ayrılmıştır⁷⁹. CHP'de seçimin kaybedilme nedenleri konusunda tartışmaların pek yaşanmamış olmasını eksiklik olarak görmek gerekir. Nitekim genel seçimlerden sonra yapılan belediye seçimlerini de hem ülke çapında hem de Kocaeli'nde yine CHP kaybedecekti.

DP seçimleri kazanmanın sarhoşluğundan kısa zamanda kendini kurtararak, belediye seçimleri için çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmalarda İzmit'e hiçbir şey yapılmadığı ileri sürülerek, “*zavallı İzmit'in*

⁷⁵ Bilal Tunç, “Demokrat Parti Dönemi Kocaeli”, Basılmamış **Doktora Tezi**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016., s. 275.

⁷⁶ **TBMM Albümü**, Cilt 2(1950-1980), Ankara, Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010, s. 577-578.

⁷⁷ **Türk Yolu**, 17 Mayıs 1950, s.1.

⁷⁸ Erim, C.I, s.448. Seçimi kaybedince Nevres-i Kadimi'nin şu sözlerini söylemiştir: “Kendi elimle kesip yâre verdiğim kalem, Fetva-ı hun-ı nahakkımı yazdı iptida (önce haksız yere ölüm fermanımı yazdı)

⁷⁹ **A.g.g.**, 9 Ağustos 1950, s.1.

neresinden başlayalım” diye düşünüyorlardı. Dinin siyaset aracı edilmesi bu yıl yapılan genel seçimlerde başlanmıştı⁸⁰. Bu durum belediye seçimlerin de devam etmiştir. Genel seçimlerin tesadüfen kazanıldığını ileri süren CHP'liler karşısında DP'liler mutlaka kazanmak zorunda olduklarını hissediyorlardı. Demokratların rahat iş görebilmeleri ve demokrat çoğunluğun refah ve saadeti için seçim kazanılmalıydı. İzmit'te muhtar seçimleri çok büyük bir farkla kazanılmıştı. Sıra belediye seçimlerindeydi.

CHP de seçimleri kazanmak istiyordu. Nitekim seçim çalışmaları öncesinde eski Kocaeli Milletvekili Fazıl Şerafettin Küçük İl İdare Heyeti'nin yeniden yapılması için uğraşmıştır. CHP'de İl İdare Kurulu değişmiş, yeni bir müteşebbis heyet kurulmuştur⁸¹.

Nihayet Belediye seçimleri 3 Eylül 1950'de yapılmıştır. İzmit, Karamürsel, Değirmendere, Suadiye, Hereke, Karasu, Adapazarı, Geyve ve Gölcük'te seçimi DP kazanmış; Kandıra, Hendek, Akyazı ve Tuzla, Gebze, Darıca'da CHP kazanmıştır. Seçime katılma oranı %50 civarındadır⁸². Hürsöz'e göre İzmit belediye seçiminin sonuçları sürpriz olmuştur. Bunun nedeni partiye yıllardır emek veren kimselerin birbirlerini silmeleri yüzünden azınlıkta kalmışlardır. Adı hiç duyulmamış olanlar büyük oy üstünlüğü kazanmışlardır⁸³. DP listesinde de umulmayan biçimde asil listeye girecekler girememiş, yedekte kalması muhtemel olanlar, asıl azalıkları kazanmışlardır⁸⁴.

Belediye seçimlerinden hemen sonra yeni belediye Başkanı olarak daha önce CHP İl Teşkilatı'nda çalışmış olan Sadettin Yalım seçilmiştir⁸⁵. Demokrat Partililer belediye seçimlerindeki başarılarından oldukça memnunnlardır; ama muhalefete geçen CHP bu yenilginin nedenleri konusunda yeterince farkındalığa sahip değildir. Bununla beraber seçimin faturası İnönü'nün en yakınlarına kesilmiştir. Özellikle Erim başta seçim yasası olmak üzere seçim çalışmalarından sorumlu tutulmuştur. Sıklıkla eleştiriye uğrayan Erim için CHP'den ayrılacağı iddiaları basında yer bulmuştur⁸⁶.

⁸⁰ Hürsöz, 23 Ağustos 1950, s.1.

⁸¹ Türk Yolu, 27 Ağustos 1950, s.1.

⁸² Türk Yolu., 5 Eylül 1950, s.1; Hürsöz, 5 Eylül 1950, s.1, 1. Demokrat Parti CHP elinde bulunan 600 belediyeden 550'sini almıştır. Genel seçimleri, muhtar ve belediye seçimlerini kazanan Demokrat Parti artık ülkenin kontrolünü eline almıştır. Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, s.74.

⁸³ Hürsöz, 5 Eylül 1950, s.1.

⁸⁴ Türk Yolu, 6 Eylül 195, s.1.

⁸⁵ A.g.g., 8 Eylül 1950, s.1.

⁸⁶ A.g.g., 18 Ekim 1950.

Demokrat Parti iktidarı ele aldıktan hemen sonra birçok kentte olduğu gibi Kocaeli’nde de okul, cadde, sokak ve mahallelere verilen İsmet İnönü isimlerinin kaldırılması için İl Genel Meclisi’ne bir karar verilmiştir. Uzun tartışmalardan sonra hayatta olan bir kişinin isminin verilmesinin doğru olmayacağı kanaatine varılarak bu isimlerin yerine mahallin en beğendiği veya eski isminin kullanılması kabul edilmiştir. Böylece kentteki İsmet İnönü isimleri sökülmeye başlamıştır⁸⁷.

Seçimlerin kazanılması nedeniyle iktidar tarafından desteklenen yerel basın organları yaptıkları yayınlarla DP’nin her uygulamasına büyük övgüler yağdırıyorlardı. Bununla birlikte bazen de DP yanlısı gazetelerde iktidara eleştiriler yapılmaktadır. Memleketin hayrına hiçbir şey yapılmadığı savunulurken, bunun parti içinde kopmalara neden olduğu savunulmaktadır⁸⁸. İşsizliğin azaltılması konusunda hükümetin hiçbir şey yapmadığından yakınılmaktadır⁸⁹. DP’nin bir üyesi olması nedeniyle Hürsöz Gazetesi’nde Telser’in eleştiri yazıları yazması DP Kocaeli il teşkilatında tepkiyle karşılanarak, istifası istenmiştir. DP il teşkilatında yer alan bazı kişiler hakkındaki suçlamalara gazetesinde yer veren Telser, bu süreçte partisinin hedefi haline gelmiştir⁹⁰. Buna rağmen partisini sık sık uyarmaktan da vazgeçmez, ülkenin ekonomik sorunlarının çözümü için acele edilmesi gerektiğini savunur⁹¹. Kocaeli teşkilatının prestijini kaybettiğini, DP hükümetinin çalışmalarına ve başarılarına taban tabana zıt olduğunu belirtmektedir⁹². DP hükümetinin bazı politikalarına da gönülden destek verir. Telser CHP’nin mallarına el konulmasıyla ilgili kanuna desteğini açıklamıştır. Bu halledilmedikçe iktidarın tam olarak kazanılmış olmayacağını ileri sürmüştür⁹³.

CHP’li olarak bilinen Türk Yolu Gazetesi’nde ise halka verdiği vaatlerle iktidara gelen DP’nin bir yıla yaklaşan sürede vaatlerini yerine getirmediğini savunmaktadır. Mehmet Yüce başyazısında DP’nin milletin gönlünü çaldığını ama karşılığını vermediğinden halkın gönlünün kırıldığını ileri sürmektedir⁹⁴. İlginçtir bu dönemde Türk Yolu, Hürsöz’e göre daha

⁸⁷ A.g.g., 23 Ocak 1951, s.1.

⁸⁸ A.g.g., 21 Mart 1951, s.1. 1951 yılı DP merkez teşkilatı için sıkıntılı olmuş ve gruplaşmalar ve istifalar yaşanmıştır. I. Menderes Hükümeti istifa etmiş ve Menderes yeniden hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Bundan Kocaeli il teşkilatı da payını almıştır.

⁸⁹ Hürsöz, 7 Mayıs 1951, s.1.

⁹⁰ A.g.g., 22 Haziran 1951, s.1.

⁹¹ A.g.g., 9 Temmuz 1951, s.1.

⁹² Hürsöz, 18 Ağustos 1951, s.1.

⁹³ A.g.g., 4 Ağustos 1951, s.1; 9 Ağustos 1951, s.1.

⁹⁴ Türk Yolu, 7 Şubat 1951, s.1. Türk Yolu zaman zaman hükümete eleştiri getirirse de 1950 öncesine göre DP’ye daha ılımlı eleştiriler getirmektedir. Eskiye oranla DP’den istifa haberlerine daha az yer vermekte veya şüpheli bir bakışla yaklaşmaktadır.

ılımlı eleştiriler yapar. Rıfat Yüce'nin hastalığı, daha çok Mehmet Yüce'nin başyazıları yazması, DP'nin mutlak zaferi bu ılımlı tutumda etkili olmuş olabilir.

CHP il teşkilatında da kaynamalar yaşanmaktadır. Seçimlerden hemen sonra Kocaeli il teşkilatında tasfiyeler yapılmış ve Kemal Öz ve Enver Balkan partiden ihraç edilmişlerdir. Gerekçe olarak da seçim sırasında yollanan 150 bin liranın harcama kayıtlarını gösterememeleri olduğu ileri sürülmektedir⁹⁵. Kemal Öz'ün ihraçı İzmit'te bir hayli gürültü patırtı koparılmıştır. Hürsöz'e göre sadece Kemal Öz'ün değil İnönü dahil bütün CHP'lilerin ihraçı gerekmektedir. Telser, seçimleri kaybetmenin sorumluluğunun Öz'e yüklenmesine de karşıdır. Seçimi CHP'nin kaybetmesinin neden olarak Demokratların güçlü olmasının yanı sıra "*Ankara'daki efendilerin saltanat uykusuyla yan gelip yatmalarını*" göstermektedir. CHP'li gençlerin partinin geleceği için bunları tasfiye etmesi gerektiğini savunur⁹⁶.

Parti teşkilatlarında hareketlilik devam ederken ara seçim tarihi belirlenmiştir. 16 Eylül'de yapılması planlanan seçimler öncesinde Kocaeli bölgesinde seçim olmamasına rağmen epey gündem oluşturmuştur. Bunun nedeni Nihat Erim'in ve İsmail Rüştü Aksal'ın ara seçimlerde Aydın'dan aday gösterilmesidir. Hürsöz Gazetesi, "*Aydın Efelerine Söylüyoruz*" başlıklı yazıda "kendi memleketlerinde seçilemeyenleri seçer yollarsanız Kocaeli'nin on parmağı yakanızda" diyerek, Erim'in seçilmemesi yönünde propaganda faaliyetlerinde bulunmuşlardır. İki eski Kocaeli milletvekillerine ağır hakaretler etmekten kaçınmayan yazıda, bakan olmalarına rağmen Kocaeli halkının bunları seçmeme nedenlerini açıklamıştır. Hürsöz Gazetesi'nin bu sayısını bin adet bastırıp çoğaltan DP Kocaeli İl Teşkilatı, bunları Aydın'ın ilçe ve bucaklarına dağıttırıştır⁹⁷. 18 Eylül'de Aydın'ın Ortaklar ilçesinden gazeteye gelen telgrafta "*Erim eridi, Aksal bayıldı, elinizi yakamızdan alınız*" sözleri yer almıştır⁹⁸. 1951 yılında zaman zaman DP'yi eleştiren Hürsöz Gazetesi, 1952 yılında DP politikalarını sıklıkla övmeye ve iktidarın propagandasını yapmaya başlamıştır.

16 Eylül'de yapılan ara seçimlerde CHP'nin Kocaelili iki ağır topu Aydın'dan milletvekili seçilememiştir. 1950 seçimindeki başarının tesadüf olmadığını kanıtlar biçimde 20 milletvekilliğinin 18'ini DP almıştır⁹⁹.

⁹⁵ Hürsöz, 5 Mayıs 1951, s.1. Ancak 7 Mayıs tarihli nüshada ise CHP Kocaeli il Teşkilatı'nın tekzip yazısı yer almıştır. Yazıda para konusunun olmadığını, Enver Balkan'ın istifaya ettiğini sadece Kemal Öz'ün ihraç edildiği bildirilmektedir.

⁹⁶ A.g.g., 25 Mayıs 1951, s.1.

⁹⁷ A.g.g., 7 Eylül 1951, s.1.

⁹⁸ A.g.g., 19 Eylül 1951, s.1.

⁹⁹ Feroz-Bedia Turgay Ahmad, s.88.

1952 yılı hem yerel gazetelerin birbirleriyle şahsi mücadeleye giriştiği, hem de Belediye Başkanı Sadettin Yalım'ın sıklıkla eleştiri konusu edildiği yıllar olmuştur. Tıpkı CHP iktidarına yöneltilen suçlamalar gibi, belediye başkanı Yalım'ın şahsi menfaat peşinde olduğu suçlamaları basında sıklıkla yer almıştır. Bizim Şehir Gazetesi yerel siyasete sert bir giriş yapmış ve en önemli muhalefetlerden birini Yalım'a yapmıştır. Eleştirilerini Yalım görevden alınana kadar da sürdürmüştür. Bu konuda Hürsöz Gazetesi ve Selahattin Telsler ile sık sık çatışmışlar, karşılıklı kişisel hakarete varan suçlamalarda bulunmuşlardır¹⁰⁰.

Kocaeli Belediye Başkanı Sadettin Yalım yasalara aykırı davrandığı, kişisel çıkar elde ettiği, keyfi uygulamalarda bulunduğu nedeniyle Bizim Şehir Gazetesi tarafından sıklıkla suçlanmıştır. Bu mesele il teşkilatında ve parti merkezinde de rahatsızlık yaratmış ve sonunda hakkında inceleme başlatılmıştır. 11 Aralık 1952'de İçişleri bakanlığı yapılan soruşturma sonucunda Yalım'ı görevden almıştır. Hürsöz Gazetesi'ne göre İçişleri Bakanlığı büyük bir hata yapmıştır. Buna neden olanların partiden ihracının gerektiğini savunmaktadır¹⁰¹. Bu karara rağmen Kocaeli yerel basını için sorun bitmemiştir. Bu sorunda Hürsöz ve Bizim Şehir gazeteleri öne çıkarken, Türk Yolu Rifat Yüce'nin ölümüyle birlikte daha tarafsız bir politika izlemeye çalıştığı yayınlarından anlaşılabilir.

Sadettin Yalım'ın görevden alınması sonra Bizim Şehir Gazetesi'ne yollanan "*Kara Gömlek*" imzalı tehdit mektubu¹⁰² da gündemi meşgul etmiştir. Aynı günlerde Ahmet Emin Yalman'ın vurulması bu konu üzerinde hassasiyetle durmayı gerektirmiştir¹⁰³.

Demokrat Parti merkezindeki çalkantılar il teşkilatını da etkilemekte ve gruplaşmalar ortaya çıkmaktadır. Şahsi çıkar kavgaları da teşkilatın durumunu etkilemektedir. DP teşkilatının durumu Nisan-Mayıs aylarında yerel basının en önemli gündem maddelerinden olmuştur. Hürsöz Gazetesi'nde bu haberler sıklıkla yalanlanmakta ve DP İl Teşkilatı'nın tam bir birlik ve dayanışma içinde olduğu vurgulanmaktadır¹⁰⁴. Ancak DP İl Teşkilatı'nda ciddi sorunların olduğu kısa zamanda partiden ihraçlarla ortaya çıkmıştır. Kocaeli'nde geçici olarak durdurulan kongrelerin tekrar başlayacağı bir zamanda İl Başkanı Cemal Tüzün, İl İdare Kurulu Üyesi ve

¹⁰⁰ **Bizim Şehir**, 25 Temmuz 1952, s.1; 27 Temmuz 1952, s.1; 8 Ağustos 1952, s.1.

¹⁰¹ **Hürsöz**, 13 Aralık 1952, s.1. DP İl Başkanı Cemal Tüzün başkanlığında 25 kişilik bir heyet Ankara'ya giderek konuyu daha açık anlatma gereği duymuştur. Yalım'ın yeniden göreve atanması için çaba göstermişlerdir. Ama sonuç değişmemiştir. **Hürsöz**, 14 Ocak 1953, s.1; 15 Ocak 1953, s.1; 17 Ocak 1953, s.1.

¹⁰² **Bizim Şehir**, 21 Ocak 1953, s.1.

¹⁰³ **A.g.g.**, 24 Ocak 1953, s.1.

¹⁰⁴ **Hürsöz**, 15 Nisan 1953, s.1; 23 Nisan 1953, s.1; 2 Mayıs 1953, s.1.

bir süre Belediye Başkanlığından alınan Sadettin Yalım, Adapazarı İlçe Başkanı Yaşar Bir ve Hürsöz Gazetesi Sahibi ve DP Merkez Bucak Başkanı Selahattin Telser partiden ihraç edilmişlerdir¹⁰⁵. Partizanlık ve hizipçilik yaparak partinin birliğini bozdukları müfettişlerce tespit olunmuştur¹⁰⁶.

Partiden ihraç edilenler Telser, bir süre gazetesinde kendisinin ihraç edilmeden istifa ettiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Yapılan ihraçların partiyi birleştirmede tam tersine dörde böldüğünü savunmuştur. Yalım grubunun kitle olarak DP'de en güçlü grup olduğunu ve partinin il teşkilatının da onun tutumuna bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Telser, kozmopolit, halkının uyanık ve mücadeleci olmasından dolayı İzmit'in Kocaeli'nin değil bütün Türkiye'nin siyasi mücadele şehri olduğunu kanaatindedir. Millî mücadelede de böyle olmuştur, kent daima bununla övünmüştür. Millî mücadele zaferleriyle demokrasi mücadelesinin birbirine benzediğini ileri sürerek İzmit'in siyasal hayatı için şunları söyler: "Birisi kanlıdır, diğeri kansız. Ve İzmit kim ne derse desin kaynayan kazana benzer. Bütün mücadelenin neticesi daha iyi yaşamak, daha hür olmak... içindir".¹⁰⁷

DP'deki sorunların bitmeyeceğini savunan Telser, İzmit'in ana davalarının ve günlük siyasi kaynaşmaların belediye ve milletvekilleri olmak üzere iki kaynağı olduğunu ileri sürmüştür¹⁰⁸.

DP İl Teşkilatı'nda sular pek durulmamıştır¹⁰⁹. Sadettin Yalım'a Belediye Meclisi'nin verdiği güvensizlik oyunu sonunda İçişleri Bakanlığı onaylamış ve Yalım'ın belediye başkanlığı sıfatı tamamen ortadan kalkmıştır¹¹⁰. Bunun yerine bir belediye başkanı ataması hemen yapılamamıştır. Bizim Şehir Gazetesi İçişleri Bakanlığı'na açık bir mektup yazarak, hizipçilik yüzünden iş yapamaz hale gelen belediyeye en kısa zamanda başkan tayin edilmesi istenmekteydi¹¹¹. Nihayet yeni başkan vekili olarak 3 gün önce Toprak ve İskân Müdürlüğü'ne getirilen Zekai Pansik görevlendirilmiştir. Böylece hizip mücadelesi de son bulmuştur¹¹².

¹⁰⁵ **Türk Yolu**, 20 Haziran 1953, s.1. Telser'e göre o ihraç edilmeden önce istifa etmiştir. **Türk Yolu**, 21 Haziran 1953, s.1; **Hürsöz**, 20 Haziran 1953, s.1; **Bizim Şehir**, 20 Haziran 1953, s.1.

¹⁰⁶ **Bizim Şehir**, 20 Haziran 1953, s.1. 24 Haziran 1953 tarihli Bizim Şehir Gazetesi tek tek ihraç edilenlerin gerekçelerine sayfalarında yer vermiştir.

¹⁰⁷ Selahattin Telser, "Şehrimizde Cereyan Eden Siyasi Hareketler", **Hürsöz**, 30 Haziran 1953, s.1. Birkaç gün süren bu yazı dizisinde partilerle ilgili görüşünü aktaran Telser, asıl olarak DP'de yapılan ihraçların haksızlığını ortaya koymaktadır.

¹⁰⁸ Telser, "Şehrimizde Cereyan Eden Siyasi Hareketler En Yakın Hadiseler", **Hürsöz**, 4 Temmuz 1953, s.1.

¹⁰⁹ **Bizim Şehir**, 29 Eylül 1953.

¹¹⁰ **A.g.g.**, 21 Ekim 1953, s.1.

¹¹¹ **A.g.g.**, 12 Kasım 1953, s.1.

¹¹² **A.g.g.**, 22 Kasım 1953, s.1.

1953'te CHP mallarına el konulması Kocaeli'nde de geniş yankı bulmuştur. İktidar yanlısı basın bu kanunu alkışlarken, muhalefet taraftarı basın ise eleştirmişti. Kentteki CHP'liler il teşkilatının bürolarının mobilyalarına kadar her şeylerinin alınması üzerine evlerinden getirdikleri mobilyalarla döşemişlerdir. İl teşkilatının elindeki tek arabanın alınması üzerine Çocuk Doktoru Abdullah Köseoğlu kendi cipini parti faaliyetleri için vermiştir. Partililer para yardımı da dahil olmak üzere pek çok yardımda bulunmuşlardır ve dayanışma içine girmişlerdir¹¹³.

Millet Partisi'nin kapatılmasından sonra kurulan Cumhuriyetçi Millet Partisi Kocaeli İl Teşkilatı'nı oluşturmuştur. İl Müteşebbis Kurulu Başkanlığı'na Avukat Sadettin Hazar getirilmiştir¹¹⁴.

DP'nin bu ilk iktidar dönemi kesin seçim zaferine rağmen Kocaeli için pek sorunsuz geçmemiştir. Parti teşkilatı içinde yaşanan sorunlar zaman zaman merkezin müdahalesini gerektirmiştir. Kentteki basın iktidar partisi açısından pek de sorun oluşturmamıştır. Rıfat Yüce gibi eski kurt bir gazetecinin hastalığı ve ölümü Türk Yolu'nun eski çizgisini biraz değiştirmiş gibi gözükmektedir. Parti teşkilatlarında yaşanan sorunlar gündemi en çok meşgul eden konular olmuştur.

6. 1954-1957 Dönemi

Demokrat Parti ilk 4 yıllık dönemin ardından 1954'te yeni seçimlere hazırlanıyordu. Başarılı bir dönem geçirmiş ve bir önceki seçime göre daha rahattı. CHP ise 1950 seçimlerini bir yol kazası olarak görüyor ve 4 yıllık aradan sonra yeniden iktidarı ele almanın hesaplarını yapıyordu. Seçim çalışmaları 1954 yılının başlarından itibaren her iki partinin teşkilatları tarafından gizliye başladı.

Kocaeli'nde de genel seçim hazırlıklarının başladığı haberi ilk olarak muhalefet partilerinden gelmiştir. CHP'li hatipler köy köy dolaşarak partililerle görüşmeye başlamışlardı¹¹⁵. İktidar partisi de seçime daha dinamik bir teşkilat ile girmek için Kocaeli'nde Gençlik Teşkilatı'nı kurmuştur. İlk müteşebbis heyeti oluşturulmuştur. Daha çok partililerin çocuklarından oluşan bu heyet toplanıp görev paylaşımı yapmaya hazırlanmaktaydı¹¹⁶. Parti il teşkilatları bir yandan seçim hazırlıklarına

¹¹³ **Türk Yolu**, 19 Aralık 1953, s.1. Karamürsel'de bir kadın evinin bütün eşyalarını bağışlamıştır. Sadece Halk Partili değil tarafsız vatandaşlar da bu yardıma katılmaktadır. **Türk Yolu**, 6 Ocak 1954, s.1.

¹¹⁴ **Türk Yolu**, 18 Şubat 1954; **Hürsöz**, 19 Şubat 1954.

¹¹⁵ **A.g.g.**, 19 Şubat 1954, s.1.

¹¹⁶ **Bizim Şehir**, 27 Şubat 1954, s.1.

başlarken diğer yandan milletvekilliği için aday olmak isteyenlerin belirlenme süreci kentte bir hayli heyecana neden olmuştur. 7 Mart 1954'e kadar milletvekili aday olmak isteyenlerin başvuruları alınmıştır. İlginçtir ki; CHP'ye resmi başvuru yapılmadığı açıklanmıştır. Oysa DP'ye başvuranların sayısı 100'ü çoktan aşmıştır¹¹⁷. CMP'ye de adaylık için ciddi bir başvuru vardı.

Bu arada Demokrat Parti İl Kurulu, milletvekilliği aday yoklamalarına katılmak isteyen kişilerden 250'er lira alınmasını kararlaştırmıştı¹¹⁸. Parayı veren adaylar için 20 Mart'ta aday yoklaması yapılması planlanmıştır. Ancak DP Genel İdare Kurulu tüm ülkedeki yoklamaların 28 Mart'ta yapılmasını kararlaştırmıştır¹¹⁹. Bu erteleme kararının gerekçesi belli değildir. Aynı günlerde Adapazarı'nda basılarak ocak ve bucak başkanlıklarına dağıtılan genelgede 14 kişilik bir liste mevcuttur. Bu listenin altında da şu ifadeler yer verilmiştir¹²⁰:

“DP Ocak ve Bucak Başkanı asıl mebusu sen seçeceksin. BBM ilim ve fikir adamlarının yeridir. Kanun yapar hükümet kurar, ilim ile ahlak ile mazbut insanları seçmeye dikkat et. Böylelikle memleketine partine hizmet etmiş olursun. Fikirlerin çarpışacağı yere seçeceğin insanı iyi seçmezsen temsil edilemezsin onun için yukarıdaki kişilerden 10 kişiyi seç yaz.”

Bu beyannameye bakılırsa Demokrat Parti işini pek şansa bırakmak istemiyor gibi gözüküyor. 1950'de olmayan listenin bu seçimlerde oluşturulmasının nedeni Kocaeli İl Teşkilatı'nda yaşanan sorunlar olabilir. Partiden yapılan ihraçların yarattığı etkinin partinin milletvekilleri adaylığı sürecini etkilemesinin böylece önüne de geçilmiş olacaktır. Teşkilatın seçilmesini önerdiği listede adı olmasa da milletvekili olmak için başvuran kadınlardan biri Hatice Arısoy diğeri de Zahide Yasın'dır. Özellikle Hatice Arısoy'un DP'de öteden beri faaliyet gösterdiği, haksızlıklara karşı durduğu ve iyi bir hatip olduğu iddia edilmektedir¹²¹. Ancak ne il teşkilatının ne de genel merkezin desteğini alacağı yönünde bir işaret söz konusu değildi.

Seçim çalışmalarının başlarında CHP il teşkilatını en çok meşgul eden konulardan biri Kemal Öz'ün yeniden partiye alınıp alınmayacağıdır. Nihat Erim seçim sürecinde partide bir hizip yaratılmaması için Öz'den bu teşebbüsünden vazgeçmesini istemiştir¹²². Buna rağmen Öz vazgeçmemiş ve İl İdare Kurulu da partiye yeniden alınması için aldığı kararı CHP Genel

¹¹⁷ **Türk Yolu**, 8 Mart 1954, s.1.

¹¹⁸ **Bizim Şehir**, 14 Mart 1954, s.1.

¹¹⁹ **A.g.g.**, 20 Mart 1954, s.1.

¹²⁰ **Hürsöz**, 20 Mart 1954, s.1.

¹²¹ **Türk Yolu**, 24 Mart 1954, s.1.

¹²² **Bizim Şehir**, 9 Mart 1954, s.1.

Merkezi'ne yollamıştır¹²³. Ancak seçim döneminde CHP'ye yeniden katılması mümkün olmadığından bağımsız olarak milletvekilliğine adaylığını koymuştur¹²⁴. Bu arada DP gibi CHP'de ilde gençlik teşkilatlarını kurmaya girişmiştir. İlçelerde ve bucaklarda bunların şubelerini açarak, siyasi faaliyetlere girişmişlerdir¹²⁵. 1950-54 döneminde sert bir muhalefet örneği veren Nihat Erim, 1954 Kocaeli'ndeki seçim çalışmalarının sorumluluğunu üstüne almıştı. 19 Mart'ta Kandıra ilçe kongresiyle seçim propaganda faaliyetlerine resmen başlayan CHP, Erim'in denetiminde seçimlere hazırlanacaktı. İzmit'e gelişi sırasında partililer istasyonda karşılaşmışlardı. İzmit'te ilçe ve bucak ocaklarını gezerek, propaganda faaliyetleri konusunda partilileri bilgi vermiştir¹²⁶. Kandıra ilçe kongresinde de bir konuşma yaparak, seçimi mutlak kazanacaklarına duyduğu inancı partililerle paylaşmıştır. DP'nin 4 yılda hiçbir şey yapmadığını savunan Erim, partiler tek başına girerlerse mecliste temsilci bulunduramayacaklarını iddia etmiştir. Partinin il ve ilçe başkanlarıyla toplantılar yaparak gerek mitinglerde ve toplantılarda, gerekse seçimlerde izleyecekleri yolu anlatmıştır¹²⁷.

Kocaeli'nde Mart ayı sonunda artık seçim çalışmaları kıyasıya başlamıştır. Toplantılar, mitingler derken, aday yoklamaları yapılmış ve partilerin milletvekili adayları belirlenmiştir. Daha önce teşkilata verilen listedekilerin çoğu aday yoklamalarını kazanmış görünüyordu. Aday yoklamalarında iki isim dikkat çekiyordu. Bunlardan biri Kocaeli Eski Belediye Başkanı Sadettin Yalım ve sonraki yıllarda siyasette iz bırakacak olan Turan Güneş'tir. Sadettin Yalım'ın daha önce hizipçilikle suçlanıp partiden ihraç edilmiş olmasına rağmen seçimlerde milletvekili adayı olması bir hayli ilginçtir. DP %80'ini aday yoklamasıyla belirlemiştir. DP listesinin bir başka dikkat çekici tarafı ise 1950'de seçilen milletvekillerinden 8'i listeye girememişlerdir. CHP'nin aday listesi 1950'den tamamen farklı değildir. Yine Erim, Aksal, Bürge, Bilgen gibi isimler listede yer almıştır. Listenin tamamını aday yoklamasıyla çıkarmış, merkezden aday göstermemiştir¹²⁸.

CHP'de aday yoklamaları sessiz sedasız olurken, DP teşkilatında bir hayli hararetli anlar yaşanmıştır. Bizim Şehir Gazetesi bu durumu iki parti arasındaki dinamizm farkından kaynaklandığını savunuyor. Bu sessizliği

¹²³ A.g.g., 18 Mart 1954, s.1.

¹²⁴ **Türk Yolu**, 21 Nisan 195, s.1.

¹²⁵ A.g.g., 14 Mart 1954; 13 Nisan 1954, s.1.

¹²⁶ A.g.g., 19 Mart 1954; 20 Mart 1954, s.1.

¹²⁷ A.g.g., 21 Mart 1954, s.1.

¹²⁸ **Türk Yolu**, 30 Mart 1954, s.1; 1 Nisan 1954, s.1; **Hürsöz**, 29 Mart 1954, s.1.

tepeden inme emirlere alışmış topluluğun hareketsizliği olarak nitelendirirken, DP canlı ve hararetle olarak belirtiyor¹²⁹.

Seçim çalışmalarında bu kez DP iktidar olmanın imkânlarını ve ağırlığını bütünüyle kullanıyordu. Ancak işçileri de kullanmak isteyince sendikaların tepkisiyle karşılaşmıştır. İşçi sendikalarına, fabrikalara propaganda afişleri ve broşürler yollayarak asılmasını ve dağıtılmasını isteyince İzmir’de olduğu gibi Kocaeli’deki Tekel İşçi Sendikası da afişleri geldikleri yere yollamışlardır. Kâğıt fabrikasına dağıtmasına da Ankara Seçim Kurulu karşı çıkmış ve seçim malzemesi olması nedeniyle toplatılmıştır¹³⁰. Radyoyu da iktidar olmanın ayrıcalığıyla kullanmayı ihmal etmeyen DP, sadece kendi milletvekillerin adlarını ve adreslerini okuyarak vatandaşlara tanıtmıştır¹³¹.

CHP 1954 seçimlerine tarihinde hiç olmadığı kadar kapsamlı hazırlanıyordu. Köylere tek tek gidip halkla konuşuyorlardı. Hayat pahalılığı o günlerin en büyük sorunuymdu. Propaganda çalışmaları sırasında DP’nin ekonomik olarak 1950’den daha kötü duruma sokulduğu ifade ediliyordu. Erim, memleketin selameti bakımından seçimleri CHP’nin kazanması gerektiğini savunuyordu. İktidar partisinin hiçbir şey yapmadan üstelik muhalefete de denetim hakkını kullandırmadan halkın karşısına çıktığını savunuyordu¹³². 23 Nisan’da CHP seçim beyanamesini yayınlamıştır¹³³. Bu beyanname öylesine demokratik ilkeleri içeriyordu ki, tam olarak uygulanırsa Batı demokrasilerinin bir örneği de Türkiye’de kurulmuş olacaktı. Seçim çalışmaları sırasında başta İnönü olmak üzere bütün önde gelenler Kocaeli’ne gelmişler ve çalışmalara destek vermişlerdir¹³⁴.

Kocaeli’nde seçim çalışmaları sırasında kötü olayalar pek yaşanmamıştır. Ancak partiler kazanmak için var güçleriyle çalışmışlardır. Nihayet 2 Mayıs’ta söz millete verilmiştir. Seçimler partiler açısından sürpriz olmuştur. DP kazanacağını düşünüyordu belki ama bu kadar fark beklemesi pek mümkün değildir. CHP’de kazanmayı umduğu bir seçimde bu denli büyük yenilgi almayı hiç ama hiç beklemiyordu. Seçime katılımın %88,6 olduğu bu seçimlerde oyların DP %57,61’sini, CHP ise %35,36’ini almıştır. Bu sonuçlara rağmen seçim sisteminin azizliği nedeniyle CHP Mecliste ancak %5 oranında milletvekiline sahip olacak ve sadece 31 milletvekiliyle temsil edilecektir. DP ise seçim sisteminden yararlanarak Mecliste %93 oranında sandalye sahibi olarak 503 milletvekili

¹²⁹ **Bizim Şehir**, 30 Mart 1954 s.1.

¹³⁰ **Türk Yolu**, 8 Nisan 1954, s.1.

¹³¹ **A.g.g.**, 14 Nisan 1954, s.1.

¹³² **A.g.g.**, 20 Nisan 1954,s.1; 15 Nisan 1954, s.1;

¹³³ **A.g.g.**, 25 Nisan 1954, s.1.

¹³⁴ **A.g.g.**, 13 Nisan 1954, s.1; 27 Nisan 1954, s.1.

çıkacaktır¹³⁵. Sadece üç ilde (Malatya, Sinop, Kars'ta) CHP kazanırken, Kırşehir'de CMP kazanmıştır. Bu sonuçlar CHP'li yöneticilerde ve seçmenlerde büyük moral bozukluğu yaratmıştır.

Olaysız geçen Kocaeli'ndeki seçimlerde katılım oranı %88,7 olmuştur. CHP bütün ilçelerde DP'den çok daha az oy almıştır. DP 127.578 oy alırken, CHP 60.860 oy almıştır¹³⁶. İki parti arasında yaklaşık 63 binlik bir oy farkı vardır. Bir önceki seçimlerden daha fazla oy alan DP, bütün milletvekili adaylarını Meclis'e taşımayı başarmıştır¹³⁷.

Seçim çalışmaları gibi seçim sonuçları da yerel basında olağan karşılanmıştır. Seçimlerden sonra kent gündelik yaşantısına geri dönmeye hazırlanırken önemli bir gündem maddesiyle meşgul olmaya başlamıştır. Adapazarı'nın Sakarya adıyla il olması yolunda kanun çıkarılmıştır. 1 Aralık 1954'de törenle Sakarya vilayeti açılmıştır¹³⁸. Bu arada Kocaeli Milletvekillerinin 1958 seçimlerine kadar her iki ilde de ortak bakmaları yolunda DP il Başkanlığına bir tebliğ gelmiştir¹³⁹. Kocaeli'nin bir kısım ilçelerinin yeni oluşturulan Sakarya'ya iline verilmesi ve böylece ilin küçültülmesi Kocaeli'nde herhangi bir tepkiye yol açmamış gözükmektedir. Bu konuda basında olumsuz bir haber ya da yazıya rastlanmamıştır.

Seçimleri açık ara kazanmasına rağmen DP'nin ne Genel Merkezinde ne de Kocaeli il teşkilatında bir türlü sular durulmamıştır. DP seçimleri kazanmış ama bir oç alma politikası içine girmiştir. Kırşehir'den oy alamayan DP, kenti ilçe yaparak cezalandırmaya kalkmıştır. Yargıyı baskı altına alma yolunda, memurları istediği zaman işten çıkarabileceği kanunlar çıkarması ve uygulamaya başlaması sadece muhalefetten değil parti içinden de eleştiri almasında ve partiden istifalara neden olmuştur. Menderes partiye tam olarak egemen olmak amacıyla bir tasfiye hareketine girişmiştir.

DP Genel Merkezinde başlayan tasfiye hareketi Kocaeli teşkilatını etkilemiştir. Özellikle parti içinde Sadettin Yalım karşıtı olanlara tasfiye yapılacağı söylentileri bile teşkilatta hoşnutsuzluğa neden olmuştur¹⁴⁰. Ancak buna rağmen DP her seçimi kazanmaya devam etmiştir. 7 Kasım'daki muhtar ve İhtiyar meclis seçimlerini bütün yurttaki olduğu gibi Kocaeli kentinde de kazanmıştır. Köylerde katılımın yüksek olduğu Kocaeli'ndeki

¹³⁵ Dokuyan, s. 2104.

¹³⁶ Dokuyan, s.2104.

¹³⁷ **Bizim Şehir**, 4 Mayıs 1954, s.1; **Türk Yolu**, 6 Mayıs 1954, s.1.

¹³⁸ **Hürsöz**, 2 Aralık 1954, s.1.

¹³⁹ **Bizim Şehir**, 14 Ağustos 1954, s.1.

¹⁴⁰ **Azim**, 5 Eylül 1954, s.1; 11 Eylül 1954, s.1.

seçimleri %98'lik bir oranla kazanan DP iktidarın yine mutlak hâkimidir. Şehirlerde katılım oldukça düşük, %30 dolayında olmuştur¹⁴¹.

1954 seçimleri geride bırakılmış olmasına rağmen bazı konular hala kentin gündemini meşgul etmeye devam etmiştir. DP'de her an tasfiyeler beklenirken, CHP'de ise Kemal Öz'ün partiye yeniden alınması konusu partiyi ikiye bölmüştür. Bu bölünmüşlük CHP seçmeni arasında da oluşmuştur. 6 Mart 1955'te İl İdare Kurulu Öz'ün partiye tekrar alınması yolunda olumlu oy vermiştir¹⁴². Bunun üzerine karar Parti Genel Merkezine yollanmıştır. Buradan da olumlu karar gelmesi ile birlikte Öz'ün partiye katılımı için sadece kararın kendisine tebliğ edilmesi beklenmiştir¹⁴³. Ancak buna rağmen Öz'ün partiye girmesi Temmuz ayının başını bulmuştur¹⁴⁴.

Böylece uzun süredir CHP il yönetimini meşgul eden Kemal Öz sorunu çözüme kavuşmuş ve partililer arasındaki anlaşmazlıklar da ortadan kalkmıştır.

Kocaeli'nin yetiştirdiği en önemli simalardan biri olan ve Türk siyasal hayatını her dönem etkilemeyi başaran Erim, 1954 seçimlerinde milletvekili seçilememiştir. Seçimleri kaybetmenin hayal kırıklığını daha üzerinden atamamışken, bu kez de gazetesinde yazdığı yazılar ve çıkan haberler nedeniyle hakkında çok sayıda dava açılmıştı. Davalar sonucunda Erim'in sahibi olduğu Halkçı Gazetesi'nin başyazarı olan Hüseyin Cahit tutuklanmış ve ağır para cezasına çarptırılmıştır. Partisinden beklediği desteği bulamayan Erim, DP iktidarıyla daha fazla mücadeleyi göze alamamış ve Halkçı adıyla yayımlanan gazetesini kapatmıştır. Erim daha sonra Başbakan Menderes ile iyi ilişkiler kurmaya başlayınca Hüseyin Cahit serbest bırakılmış ve para cezaları da kalkmıştır. Arkasından da Menderes'in Kıbrıs sorunu konusunda danışmanlığını yapmıştır. Erim'in Menderes ile ilişkilerinin yakınlaşması Kocaeli siyasetinin de önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. İlk zamanlar iki parti arasındaki ilişkilerin yumuşaması olarak görülen bu olay, bir süre sonra Erim'in şahsi çıkarları gereği iktidara yaklaştığı şekilde yorumlanmış ve eleştiri konusu edilmiştir¹⁴⁵. Hatta partiden çıkarılması yolunda Kocaeli İl Teşkilatı'nın merkeze şikâyetinde bulunduğu iddiaları basında yer almıştır. Ancak il yönetimi böyle bir şikâyeti olmadığını bildirmiştir¹⁴⁶.

¹⁴¹ **Bizim Şehir**, 8 Kasım 1954, s.1.

¹⁴² **Azim**, 6 Mart 1955, s.1.

¹⁴³ **Türk Yolu**, 23 Nisan 1955, s.1.

¹⁴⁴ **A.g.g.**, 5 Temmuz 1956, s.1; **Bizim Şehir**, 6 Temmuz 1956, s.1.

¹⁴⁵ **Azim**, 2 Mart 1955, s.1.

¹⁴⁶ **Hürsöz**, 13 Nisan 1956, s.1.

Nihat Erim ise, Menderes ile ilişkilerinin partisini rencide edecek bir şey olmadığını, ülkesinin çıkarları için çalıştığını ileri sürmüştür. Hakkında çıkarılanların ise hayal mahsulü olduğunu anlatmıştır¹⁴⁷. Erim'e bazı Kocaeli gazeteleri de destek vermiştir. Hürsöz Gazetesi'nde Erim'in görüşleri desteklenerek, mesele milli ise partiliğin söz konusu olamayacağı vurgulanmıştır¹⁴⁸.

Erim'den sonra yine Kandıra'dan çıkıp siyasi hayata atılan isimlerden biri de Turan Güneş'tir. 1954 seçimlerinde DP'den milletvekili seçilmiştir. Ancak DP iktidarının basın üzerine getirmeye çalıştığı düzenleme bilinen adıyla ispat hakkının verilmemesi nedeniyle partide 11 milletvekiliyle birlikte Meclis'e bir kanun teklifi sunmuşlardı. Ancak Menderes bunu hizipçilik olarak yorumladı. Yasa önerisini verenlerin partiden çıkarılacağı duyulunca, kendileri istifa etmişlerdir¹⁴⁹. Turan Güneş'in yanı sıra Kocaeli milletvekillerinden Ekrem Alican da istifacılar arasındaydı. DP'den ayrılanlar Hürriyet Partisi'ni kurmuşlardır. Güneş ve Alican Kocaeli'ne gelerek yeni partinin kuruluş hazırlıklarını yapmaya girişecekleri haberleri basında yer almaya başlamıştır¹⁵⁰.

20 Aralık 1955'te resmen kurulan Hürriyet Partisi Kocaeli'de ilgiyle karşılanmıştır. Demokrat Parti'den memnun olmayan partililer veya muhalefet safındaki Hürriyet Partisi'ne yeni bir umut olarak bakmışlardır. Çok sayıda DP'li peyderpey partilerinden ayrılıp Hürriyet Partisi'ne katılmışlardır. Bizim Şehir Gazetesi sahipleri, eski belediye başkanlarının partiye katılmalarının¹⁵¹ yanı sıra Nihat Erim'in de katılacağı yolunda gazetede haberler yer almıştır¹⁵².

Hürriyet Partisi'nin Kocaeli İl Teşkilatı'nın kurulması yaklaşık 1,5 aylık sürede tamamlandı. Düzenlenen bir basın toplantısıyla Hürriyet Partisi'nin İl İdare Heyeti açıklanmıştır. Heyet'in başkanlığına eski belediye başkanlarından Akif Terzioğlu getirilmiştir. Müteşebbis Heyeti'nde kentin önemli bazı isimleri de yer almıştı¹⁵³. İl yönetiminin kurulmasından sonra

¹⁴⁷ **Azim**, 13 Aralık 1955, s.1.

¹⁴⁸ **Hürsöz**, 14 Ocak 1957, s.1.

¹⁴⁹ Beril Yaşar, "Demokrat Parti'de Parti İçi Demokrasi", **Tarih Okulu**, Yıl 7, S. 18, Haziran 2014, s.522.

¹⁵⁰ **Türk Yolu**, 25 Kasım 1955, s.1.

¹⁵¹ **Azim**, 14 Ocak 1956, s.1. Bizim Şehir Gazetesinin sahipleri Saim Aşkın, Metin Yüce, Feridun Özbay'dır.

¹⁵² **Hürsöz**, 25 Ocak 1956, s.1.

¹⁵³ **Bizim Şehir**, 14 Şubat 1956, s.1; 17 Şubat 1956, s.1.

ilçe teşkilatlanmasına başlanmıştır. Başta İzmit, Kandıra, Gölcük olmak üzere ilçe teşkilatlanmaları kısa zamanda tamamlanmıştır¹⁵⁴.

Hürriyet Partisi'nin Kocaeli'nde ilgiyle karşılanması DP Genel Merkezi'ni harekete geçirmiştir. İl teşkilatını teftiş etmek üzere iki milletvekili görevlendirmiştir¹⁵⁵. Ancak bu önleme rağmen istifalarının önünü alamamıştır. 27 Mart'ta İzmit İlçe İdare Heyeti'nin toplu olarak istifa etmesi kentte ve partide geniş yankı uyandırmıştır. İstifa etmemeleri yönünde baskı yapılmasına rağmen parti teşkilatı engel olamamıştır. Merkez Bucak İdare Heyeti de İlçe kurulundan sonra istifalarını vermişlerdir. İstifaların devam edeceği konuşulmaktadır¹⁵⁶. Nitekim DP'den istifalar ve Hürriyet Partisi'ne katılımlar devam edecektir. Esasen sorun ve bu istifalar doğrudan il teşkilatıyla alakalı olmaktan çok, Başbakan Menderes ve parti yönetimi ile alakalıydı.

Hürriyet Partisi'nin kurulması en çok DP'yi tedirgin etmekle birlikte diğer partiler de teşkilatlarına sahip olma kaygısını taşımışlardır. CHP Kocaeli teşkilatı, yeni bir dinamizm kazanmaya ve partililere bu dinamizmi aşılama çalışmıştır. Kentte yeni ocaklar açılmıştır. İktidar partisindeki muhaliflerin çıkışı muhalefet partilerinin daha aktif politika izleme zamanının geldiğine kanaat getirmelerine neden olmuştur¹⁵⁷.

Menderes Hükümeti ezici bir zaferle kazandığı seçimlerden sonra bile parti içinde rahat ve huzurlu olamamıştır. Bu huzursuzluk il teşkilatlarına da yansımıştır. Hürriyet Partisi ise giderek DP'yi iktidarı kaybetme korkusu yaşatmaya yetmiştir. Kocaeli'deki siyasal hayat bir önceki döneme göre biraz daha sakin geçmiştir. Hürriyet Partisi Kocaeli siyasal hayatına heyecan getirmiştir. Turan Güneş ve Ekrem Alican'ın kişiliklerin de etkisiyle Kocaeli halkı Hürriyet Partisi'ne destek vermişlerdir. Ama hayat pahalılığı, DP'nin baskıcı politikaları, partililerin kişisel çıkar ve nüfuz peşinde koşmaları da bu ilginin nedenleri arasında sayılabilir.

7. Demokrat Parti İktidarının Son Yıllarında Kocaeli'nde Siyasal Hayat

Hürriyet Partisi'nin dinamik çalışması, CHP'nin Erim sorunu ve DP'nin il teşkilatından ihraçlar ve istifalarla 1957 yılına giren Kocaeli kenti, siyasette kadın yüzleriyle de tanışmaya başlamıştır. 1950'li yılların sonunda CHP il teşkilatında Kadınlar Kolu üyesi Leyla Atakan ismi göze

¹⁵⁴ **A.g.g.**, 19 Şubat 1956, s.1; 22 Şubat 1956, s.1; 28 Şubat 1956, s.1.; 11 Mart 1956, s.1.

¹⁵⁵ **A.g.g.**, 3 Ocak 1956, s.1.

¹⁵⁶ **Türk Yolu**, 30 Mart 1956, s.1; 31 Mart 1956, s.1.

¹⁵⁷ **Azim**, 17 Ocak 1956, s.1.

çarpmaktadır. Kongrelerde konuşmalar yapan Atakan, erkeklerin egemen olduğu siyasi havayı az da olsa değiştiriyordu¹⁵⁸. 1957 seçimleri öncesinde İnönü ile arası ciddi biçimde gergin olan Erim'in DP ile ilişkisi, yeniden kentin gündemine girmişti. 1954 seçimlerinden epey sonra ilk kez Kandıra'da kongreye katılan Erim, Başbakan ile özel ilişkisinden dolayı basında çıkan CHP'den istifa haberlerini tekzip etmekten bıktığını belirterek, iktidarla ilişkisinin şahsi olduğunu ve Kıbrıs meselesinde bir Türk evladı olarak hizmet verdiğini savunmuştur¹⁵⁹. Nihat Erim Kocaeli İl Kongresi'ne de katılarak bir konuşma yapmıştır¹⁶⁰.

Erim'in uzun aradan sonra seçimlerin yapılacağı duyurulduktan sonra Kocaeli teşkilatının toplantılarına katılmasının nedeni milletvekili adaylığı için olabilir. Çünkü bu dönemde İnönü'nün damadına dava açarak hapse girmesini sağlaması, CHP teşkilatı içinde de eleştiri konusu olmuştur.

Seçimler öncesinde CHP Kadınlar Kolu'nun yıllık kongresi yapılmıştır. 137 kadın delegenin katılımıyla yapılan toplantıda, başkanlığa ittifakla eski milletvekillerinden Mebrure Aksoley getirilmiştir. Kadın delegeler yaptıkları konuşmalarda bazen il teşkilatlarını eleştirirken, çoğu kez de iktidar partisini eleştiri konusu etmişlerdir. Kadın seçmenin sayısının erkeklerden fazla olduğu bir yerde sadece 4 kadın milletvekilinin bulunmasını şiddetle eleştirmişlerdir¹⁶¹.

Hürriyet Partisi'nin kuruluşundan sonra DP'den istifalar sıklıkla basında yer almaya başlamıştır. Bu haberler daha önceki dönemlerde olduğu gibi bir propaganda aracı olmaktan çok, partiden memnun olmayanların başka bir çıkış yolu aramalarından kaynaklanmaktaydı. Alınan önlemlere rağmen istifalar tam olarak durdurulamamıştı¹⁶².

1958'de yapılması gereken genel seçimler, iktidar partisi tarafından 1 yıl öne çekilmiş ve 27 Ekim 1957'de yapılması planlanmıştı. Seçim çalışmaları 1957 yılının Eylül ayının başlarında Kocaeli'nde resmen başlamıştır. Seçim çalışmaları sırasında yerel gazeteler sıklıkla istifa haberlerine yer vermektedirler. Demokrat Kocaeli her gün DP'ye katılımların artarak devam ettiğini ve istifaların olmadığını bildirirken¹⁶³, Türk Yolu ve Hürsöz gazeteleri de DP'den istifaların arttığını bildirmektedirler.

¹⁵⁸ **Türk Yolu** 2 Nisan 1957, s.1; 28 Mayıs 1957, s.1.

¹⁵⁹ **A.g.g.**, 9 Haziran 1957, s.1.

¹⁶⁰ **A.g.g.**, 2 Temmuz 1957, s.1.

¹⁶¹ **A.g.g.**, 13 Ağustos 1957, s.1.

¹⁶² **Bizim Şehir**, 26 Temmuz 1957, s.1; 27 Temmuz 1957, s.1; 30 Temmuz 1957, s.1; 31 Temmuz 1957, s.1.

¹⁶³ **Demokrat Kocaeli**, 29 Eylül 1957, s.1.

Bu arada partiler milletvekili aday yoklamasına katılacak adaylarını belirlemeye çalışıyorlardı. DP Genel İdare Kurulu aldığı kararla aday yoklaması yapmayıp milletvekili adaylarının merkez tarafından yapılmasını kararlaştırmıştı. DP Kocaeli il teşkilatı bu karardan hoşnut olmamıştı. CHP bütün adayları teşkilatın oylarıyla belirleme kararı almıştı¹⁶⁴. 30 Eylül'de aday yoklamalarını yapan CHP 6 milletvekili adayını belirlemişti. Erim, İnönü'ye rağmen CHP teşkilatının oylarıyla aday yapılmış ve en çok oyu da o almıştır. Turan Güneş ve Ekrem Alican da 1957 seçimlerinde partilerinden aday olmuşlardır¹⁶⁵.

Süreyya Sofuoğlu'nun sahibi ve başyazarı olduğu Demokrat Kocaeli Gazetesi'ne göre her gün onlarca hatta yüzlerce kişi DP'ye katılmak için başvuru da bulunuyordu. Ancak gazete bu kişilerin isimlerini veya görevlerini belirtmekten sürekli olarak kaçınıyordu. Muhalefetin tam çöküntü içinde olduğunu ileri süren Sofuoğlu, demokrasinin devamı için mutlaka Demokrat Parti'nin seçimleri kazanması gerektiğini ileri sürmektedir¹⁶⁶. Merkezden belirlenmesine rağmen milletvekili aday listesinin kentte sevinç ve memnuniyet uyandırdığını savunmaktadır¹⁶⁷. Meclis başkanı Refik Koraltan da DP'nin Kocaeli adayları arasındadır.

Bizim Şehir Gazetesi de neredeyse her gün DP'den istifa haberlerine yer vermektedir. İstifa edenler Hürriyet Partisi'ne geçtiği yolundaki haberlerde de isim listeleri çoğu kez yer almamaktadır¹⁶⁸.

Olaysız geçen seçim çalışmalarının tamamlanmasının arkasında 27 Ekim 1957'de genel seçimler yapılmıştır. Seçimlerde olay yaşanmamış ve sakin bir seçim geçirilmiştir. Seçimlerin galibi bir kez daha Demokrat Parti olmuş ancak ciddi bir oy kaybına uğramıştır. Türkiye genelinde %47,88'ini, CHP ise %41,09'unu, CMP %7,14'ünü, HP ise 4,2'sini almıştır¹⁶⁹. Bunun sonucunda DP 424, CHP 178, CMP 4 ve HP'de de 4 milletvekili çıkarabilmiştir. Muhalefet partilerinin toplam oyu %52'ye ulaşmıştır. Ancak %52 oy almalarına rağmen mecliste 186 milletvekiliyle temsil edilmeleri demokrasimiz açısından önemli bir sorun doğurmuştur¹⁷⁰.

¹⁶⁴ **Bizim Şehir**, 29 Eylül 1957, s.1; 2 Ekim 1957, s.1; 4 Ekim 1957, s.1.

¹⁶⁵ **Türk Yolu**, 1 Ekim 1957, s.1.

¹⁶⁶ **Demokrat Kocaeli**, 6 Ekim 1957, s.1; 8 Ekim 1957, s.1; 12 Ekim 1957, s.1; 22 Ekim 1957, s.1; 23 Ekim 1957, s.1.

¹⁶⁷ **A.g.g.**, 9 Ekim 1957, s.1.

¹⁶⁸ **Bizim Şehir**, 11 Ekim 1957, s.1; 13 Ekim 1957, s.1; 15 Ekim 1957, s.1; 18 Ekim 1957, s.1.

¹⁶⁹ Dokuyan, s.2111.

¹⁷⁰ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, s.170-171. CMP Kırşehir'de seçimi kazanmış, HP ise Burdurluların çoğunluk oyunu almıştır. **Bizim Şehir**, 29 Ekim 1957, s.1.

Kocaeli'ndeki seçimleri de DP kazanmıştır. Kocaeli'nde iki parti arasındaki oy farkı 1954 seçimlerinde 64 bin iken bu seçimlerde 10 bine düşmüştür¹⁷¹. Refik Koraltan İçel'den de milletvekili seçildiği için orayı seçmiş ve bir vekillik boş kalmıştır¹⁷².

CHP Kocaeli'ndeki seçimlere usulsüzlük nedeniyle itiraz etmiştir. Ancak il seçim kurulu itiraz başvurusunu reddetmiştir¹⁷³.

1957 seçimleri DP için tehlike çanlarının çalmasına neden olmuştur. DP birtakım önlemler alma gereğini duymuştur. Basın üzerindeki baskıları arttırmanın yanı sıra siyasi partilere yönelik de ciddi baskılar uygulamaya başlamıştır. Seçimler sırasında yapılan toplantılarda konuşan muhalefet parti üyelerini cumhurbaşkanına veya başbakanına hakaretle sıklıkla mahkemeler vermeye başlamışlardır. Bu kişilerin ayrıca tutuklu olarak yargılanmaları da sağlıyorlardı¹⁷⁴.

İktidar Partisi kendi teşkilatını da sıkı denetim altında tutmaya ve istifaları önlemeye çalışıyordu. Kocaeli il başkanı sık sık teşkilatın birlik ve bütünlüğünden bahsediyordu¹⁷⁵. Oysa teşkilatın gerçek durumunun böyle olmadığı kısa zamanda ortaya çıkmıştı. Teşkilat içinde gruplaşmalar ve hizipçilik vardı ve bu 3 no'lu bucak kongresinde iyice ortaya çıkmıştır. 218 delegenin 112'sinin oyunu alarak kongre başkanlığına Sadık Tanaydın seçilmesine rağmen Parti Müfettişi Konya Milletvekili Tarık Kozbek seçimi iptal edip, salonu boşalttırıp seçimi yeniden yaptırmıştır. Delegeleri sıraya dizip sayarak sonucu elde etmesine Kocaeli milletvekilleri, il başkanı, il kurulu üyeleri, merkez ilçe ve diğer teşkilatlar yazılı olarak istifalarını vererek cevap vermişlerdir. Bunun üzerine bizzat Başbakan Menderes devreye girerek olaylı kongreyi feshetmiştir¹⁷⁶. Demokrat Parti Genel İdare Kurulu İl Başkanı Süreyya Sofuoğlu, Yılmaz Yalım, Ercüment Akalın ve Hikmet Özbek ve Hasan Sevim'i partiden ihraç etmiştir. Alınan karar çok çabuk biçimde Kocaeli İl Başkanlığı'na bildirilmiştir¹⁷⁷. Ancak bu karar da suların durulmasını sağlayamamıştır.

İktidar Partisi'nin baskıları karşısında muhalefet partileri iş birliğine girmeye hazırlanıyorlardı. Hürriyet Partisi 24 Kasım 1958'de Ankara'da topladığı olağanüstü kongresinde kendini feshederek CHP ile birleşme kararı

¹⁷¹ **Türk Yolu**, 29 Ekim 1957, s.1; **Demokrat Kocaeli**, 29 Ekim 1957, s.1.

¹⁷² **Demokrat Kocaeli**, 5 Kasım 1957, s.1.

¹⁷³ **Bizim Şehir**, 30 Ekim 1957, s.1.

¹⁷⁴ **Bizim Şehir**, 1 Nisan 1958, s.1; 5 Nisan 1958, s.1; 11 Nisan 1958, s.1.

¹⁷⁵ **Bizim Şehir**, 10 Ekim 1958, s.1.

¹⁷⁶ **A.g.g.**, 30 Aralık 1958, s.1.

¹⁷⁷ **Ag.g.g.**, 31 Aralık 1958, s.1.

almıştır¹⁷⁸. Bu tarihten itibaren Hürriyet Partililer CHP'ye girmeye başlamışlardı. Hürriyet Partisi'nin Kocaeli teşkilatı CHP'ye katılmıştır¹⁷⁹.

Muhalefet partilerinin iş birliğine gitmeleri ve birleşme çalışmaları nedeniyle DP Vatan Cephesi'ni kurmaya girişmiştir. Ancak esas mesele DP'nin kendi içindeydi. Beş kişinin partiden ihraç edilmesini protesto eden Milletvekili Sadettin Yalım, DP'den istifa etmiştir Demokrat Kocaeli DP'den ihraç edilenlerin yılmadan gerçekleri savunan kişiler olduğunu ileri sürmüştür. Bu ihraçlar sonrasında DP teşkilatının il çapında çöküntü içinde olduğunu ve haberi duyanların istifalarını vermek için yer aradıklarını belirtmekteydi¹⁸⁰. Bu süreçte istifaları önlemek için il teşkilatların baskıya giriştiğini ileri süren Demokrat Kocaeli, Süreyya Sofuoğlu'nun partiden ihraç edilenlerden biri olması nedeniyle günlerce bu haberlere sayfalarında yer vermişlerdir¹⁸¹.

Sadettin Yalım'ın istifası uzun süre Kocaeli'nin siyasi gündemini belirlemiştir. Partinin son 10 yıllık döneminde Kocaeli teşkilatında görev yapan Yalım'ın parti için önemine dikkat çekilirken, DP Kocaeli İl Teşkilatı ise Yalım'ın istifası sonrası il teşkilatının daha da güçleneceğini iddia etmişlerdir. CHP, istifa eden Yalım'ı partilerine almayacaklarını bildirirken, diğer partiler kapılarının açık olduğunu belirtmişlerdir¹⁸².

Süreyya Sofuoğlu dahil beş kişinin partiden atılması arkasından Yalım'ın istifası nedeniyle DP Kocaeli'nde artık DP'nin kazanma şansının kalmadığını ileri sürmüştür¹⁸³. Bu tartışmalar bir süre daha devam etmiştir. Gerçi Sadettin Yalım ismi Belediye Başkanı olduğu son dönemden itibaren DP için sorun olmuştur. İçişleri görevden almış olmasına rağmen, 1954 seçimlerinde Başbakan'ın özel isteğiyle milletvekili olmuştur. Yıllar sonra yine hizipçilikle suçlanması olayların gerçekliğinin araştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Sadettin Yalım'ın DP'den ayrılış süreci fazla uzun sürmüyor ve Ağustos 1959'da yeniden partiye kabul edilmesi sağlanıyor. Sadece Yalım değil, diğer ihraçlar da bir süre sonra partiye girmişlerdir¹⁸⁴. Üstelik girmekle de kalmamışlar, Sofuoğlu yeniden İl Başkanlığı'na getirilmiştir.

DP Kocaeli teşkilatının dönem boyunca politikalarına bakıldığında önce ihraç edip sonra partiye geri kabul edilmesinde sıkıntılar olduğu göze çarpmaktadır. Hem de kısa zaman içinde yapılmış olan bu uygulamalarda

¹⁷⁸ A.g.g., 26 Kasım 1958, s.1.

¹⁷⁹ A.g.g., 2 Aralık 1958, s.1.

¹⁸⁰ Demokrat Kocaeli, 1 Ocak 1959, s.1.

¹⁸¹ A.g.g., 2 Ocak 1959; 3 Ocak 1959; 9 Ocak 1959, s.1.

¹⁸² Hürsöz, 3 Ocak 1959.

¹⁸³ Demokrat Kocaeli, 13 Ocak 1959, s.1.

¹⁸⁴ A.g.g., 18 Ağustos 1959, s.1; 25 Ağustos 1959, s.1.

ihraçların ya haklı gerekçeleri yok ya da İl Teşkilatı'nın ilkeleri ve tutarlılığı söz konusu değil gibi gözükmemektedir.

1960 yılının başlarına oldukça sıkıntılı giren DP, teşkilatının dağılmaması için büyük gayret göstermektedir. Kurulan Vatan cepheleriyle parti üyelerine yeni bir heyecan vermek niyetinde olmakla birlikte, ekonomik sorunların kendine önemli ölçüde hissettirmesi muhalefetin propagandalarına güç katmıştır. Muhalefeti baskıyla susturmaya kalktığında da muhalefetin güçlenmesine yol açmıştır.

Sonuç

Parlamentar tarihimizin başlamasından bu yana Türk siyasetinde etkin bir yere sahip olan Kocaeli kenti, özellikle çok partili yaşamda daha belirgin bir etkiye sahip olmuştur. Yeni kurulan Demokrat Parti kısa zamanda iktidarın ciddi baskısına uğrasa da Kocaeli'nde örgütünü kurmuştur. 1945-50 döneminde Kocaeli milletvekilleri kurulan hükümetlerde önemli bakanlıklara getirilmişlerdir. 1949'daki Günaltay kabinesinde tam 3 bakan Kocaeli bölgesindedir. İnönü'nün en yakınındaki isim olarak CHP politikalarını yönlendiren olarak tanımlanan Nihat Erim'in Kandıralı olması, Kocaeli kentini siyasi gündemin hep başında tutmuştur.

1945-50 döneminde siyasal hayatta CHP ve DP ilişkisi önemli yer tutmuştur. 1946 seçimlerinden hemen sonra gergin başlayan ilişkiler, 1947 ortalarından sonra yerini nispeten bahar havasına bırakmıştır. Kocaeli siyaseti de bundan etkilenerek, çok partili hayata daha yumuşak bir geçiş sağlamıştır. Partilerin mücadelesi seçimlere doğru sertleşmeye başlamış, ancak seçimlerden sonra iki partinin ilişkileri daha ılımlı bir seyir izlemiştir.

1950'de Demokrat Parti'nin seçimleri kazanıp iktidarı devralmasıyla Türkiye yeni bir süreç başlamıştır. Kocaeli'nin tanınmış CHP'li vekillerinin Meclis dışında kalması, kentin siyasetteki görünürlüğünü azaltmış olmakla birlikte, yine de etkin olduğu söylenebilir. Nihat Erim'in milletvekili olmadığı dönemde bile siyaseti etkileyebilme potansiyeli onu sık sık kentin gündemine oturtmuştur. Seçimler dışında siyasi tartışmalar daha çok yerel basın üzerinden yapılmıştır. Çünkü Kocaeli'nde çıkan gazetelerin her birinin bir siyasi partiyle mutlaka bir bağlantılar hep olmuştur. Gazeteler sık sık diğer partileri halk nazarında kötülemek için istifa haberleri vermişlerdir. Bu istifa haberlerinin bazılarında çok abartılı sayılar olması, istifacıların isimlerinin çoğu kez olmaması, yayın organlarının istifa haberlerini karşılıklı yalanlamaları haberlerin gerçekliği konusunu tartışmalı hale getirmektedir.

1946-1960 dönemi Kocaeli'ndeki siyasal hayatın en belirgin özelliklerinden biri de partinin il ve ilçe teşkilatlarının sık sık sorunlar yaşaması, partiden yapılan ihraçların gündemi önemli ölçüde meşgul etmesidir. Özellikle Kocaeli DP İl Teşkilatı 1950'de iktidarı devraldıktan sonra önemli sorunlar yaşamıştır. Çok sayıda istifalar, kongre tartışmaları, kişisel hesaplaşmalar genel merkezin teşkilatları daha sıkı denetlemesine neden olmuştur. Eski CHP'li olan Sadettin Yalım bu dönemin en tartışmalı partilisidir diyebiliriz. Muhalefetteki CHP Kocaeli İl Teşkilatı, DP'ye göre biraz daha az parti içi sorunlar yaşamıştır. Erim tartışmaları özellikle 1954 seçimlerinden sonra Menderes'e yakınlaşması nedeniyle il teşkilatında ve basında yankı bulmuştur. CHP il yönetiminde ihraç edilen eski Belediye Başkanı Kemal Öz'ün partiye alınması tartışmaları da kenti meşgul etmiştir.

Kentte yayınlanan gazeteler 1950'den sonra önemli artış göstermiştir. Yerel gazeteler siyasal hayatın en önemli mücadele alanı olarak göze çarpmaktadır. Türk Yolu ve Hürsöz arasında yapılan siyasi rekabete Demokrat Kocaeli, Bizim Şehir ve Azim gibi gazetelerin katılması siyasette çok renkliliği de beraberinde getirmiştir. Askeri darbeye kesilen bu çok partili hayatın ilk 15 yılında bazen sert tartışmalar yaşansa da siyasetin daha serinkanlı yürütüldüğü kentlerden biri de Kocaeli olmuştur.

KAYNAKÇA

Arşivler

Cumhuriyet Arşivleri

BCA, 490.01.417.1742.1.34

Kitaplar

Ahmad, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945- 1980**, çev. Ahmet Fethi, 2. B., Hilal Yayınları, İstanbul 1996.

Ahmad, Bedia Turgay -Feroz, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945- 1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

Erim, Nihat, **Günlükler 1925- 1979**, C.I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.

Koçak, Cemil, **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul 2006

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-1991, TBMM Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara 1994, s. 197-198 .

Torun, Esmâ vd. **İzmit Milletvekilleri 1920-1927**, Kocaeli 2006.

Turan, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi 3. Kitap (Birinci Bölüm)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1996.

Uyar, Hakkı, **1950 Seçimleri**, Anka Yayınları, Ankara 2014.

Yetkin, Çetin, **Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı**, 3. B., Otopsi Yayınları, İstanbul 2004.

Zürcher, Eric Jan, **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**, çev. Gül C. Güven, Bağlam Yayınları, İstanbul 1992.

Makaleler

Ataergin, Sadi, “Kocaeli’nde Demokrat Partiyi Nasıl Kurdum”, **Hürsöz** 18 Mayıs-9 Haziran 1951.

Beril Yaşar, “Demokrat Parti’de Parti İçi Demokrasi”, **Tarih Okulu**, Yıl 7, S. 18, Haziran 2014, s.503-541.

Dokuyan, Sabit, “1950-1954-1957 Milletvekili Genel Seçimlerinin Kocaeli’ndeki Yansımaları”, **Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II**, Kocaeli 2015, s.2091-2116.

Yaşar, Beril, “Demokrat Parti’de Parti İçi Demokrasi”, **Tarih Okulu**, Yıl 7, S. 18, Haziran 2014, s.503-541.

Sürelî Yayınlar

Azim 1954-1956

Bizim Şehir 1952-1960

Demokrat Kocaeli 1952-1960

Hürsöz 1948-1960

Türk Yolu 1946-1960

Tezler

Tunç, Bilal, **Demokrat Parti Dönemi Kocaeli**, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016.